

Ольга Данилко

НОВА
УКРАЇНЬСЬКА ШКОЛА

Тренажер з української мови

Дидактичні матеріали

- М ✓ Теоретичний матеріал
- ✓ Тренувальні завдання
- Р ✓ Завдання для перевірки знань

В
Б К І Ф
А Н
Ю Є
Ц Л О У
Т

2
клас

До підручників
за програмою
О. Савченко

Видавництво

«Підручники
і посібники»

Ольга Данилко

ТРЕНАЖЕР

Дидактичні матеріали з української мови

2 клас

За програмою О. Савченко

Тернопіль
Видавництво «Підручники і посібники»
2021

УДК 373.3
ББК 81.2Ук-922
Д 18

Редагування і верстання: *Оксана Гудь, Людмила Грибчук*
Літературне редагування: *Людмила Олійник*
Дизайн обкладинки: *Олена Демчак*

Данилко О.
Д 18 Тренажер. Дидактичні матеріали з української мови.
2 клас / О. Данилко. — Тернопіль : Підручники і посібники,
2021. — 160 с.

ISBN 978-966-07-3765-5

Пропонований посібник відповідає вимогам Державного стандарту початкової освіти, Типовій освітній програмі з української мови за редакцією О. Савченко. Він містить теоретичний матеріал із граматичних тем та систему вправ до кожної з них.

Для учнів 2 класу, учителів початкових класів, вихователів груп продовженого дня та батьків.

УДК 373.3
ББК 81.2Ук-922

ISBN 978-966-07-3765-5

© Данилко О., 2021

ПЕРЕДМОВА

Посібник складений відповідно до вимог Державного стандарту початкової освіти, Типової освітньої програми з української мови за редакцією О. Савченко.

Дидактичні матеріали охоплюють усі мовні теми, передбачені програмою. Посібник містить:

- теоретичний матеріал, який сприяє кращому засвоєнню учнями програмового матеріалу — розділ «Запам'ятай!»;
- систему вправ практичного характеру, які призначені для закріплення орфографічних і орфоепічних навичок розвитку мовлення учнів — розділ «Потренуйся!»;
- у кінці кожної мовної теми — завдання для перевірки навчальних досягнень учнів, які допоможуть диференціювати роботу школярів, вивчити й усунути прогалини у засвоєнні вивченого матеріалу, — розділ «Перевір себе!».

Мета посібника — закріпити вивчений матеріал, виявити прогалини в опануванні окремих тем, виховувати в учнів самостійність, навички самоперевірки. Книжка допоможе вчителям в організації індивідуальної, колективної та самостійної роботи учнів на уроці та в позаурочний час.

СПИСОК СЛІВ, ЗНАЧЕННЯ, ВИМОВУ І НАПИСАННЯ ЯКИХ СЛІД ЗАПАМ'ЯТАТИ

Алфа́віт і алфа́віт, Батьківщи́на, ведмі́дь, ве́ресень, ву́лиця, геро́й, дикта́нт, дива́н, дити́на, духмя́ний, дя́тел, жа́йворонок, завда́ння, за́єць, календа́р, кілим, меда́ль, метро́, неді́ля, озна́ка, по́милка і помі́лка, понеді́лок, портфе́ль, предме́т, середá, теа́тр, учи́тель, чита́ння, черво́ний, черго́вий, череви́ки, четве́р, шофе́р, ясен (34 слова).

УКРАЇНСЬКИЙ АЛФАВІТ

Аа	Бб	Вв	Гг	Ґґ	Дд	Ее	Єє	
а	бе	ве	ге	ґе	де	е	є	
Жж	Зз	Ии	Іі	Її	Йй	Кк	Лл	
же	зе	и	і	ї	йот	ка	ел	
Мм	Нн	Оо	Пп	Рр	Сс	Тт	Уу	
ем	ен	о	пе	ер	ес	те	у	
Фф	Хх	Цц	Чч	Шш	Щщ	Ь	Юю	Яя
еф	ха	це	че	ша	ща	знак м'якшення	ю	я

1. Звуки і букви

Звуко-буквений склад слова

Запам'ятай!

- В українській абетці (алфавіті) є 33 букви.
- Звуки ми чуємо і вимовляємо. З них утворюються слова.
- На письмі звуки позначають буквами. Букви ми бачимо, читаємо і пишемо.

Потренуйся!

1. Прочитай речення. Випиши слова, у яких більше звуків, ніж букв.

Завітала до нас золотокоса осінь. Втомлене вересневе сонечко менше пригріває, ідуть дощі. Дерева змінюють свої зелені шати на жовто-багряні. Вересень споряджає перелітних птахів до теплих країв.

- Побудуй звукові схеми цих слів.
- Склади і запиши речення про осінь.

2. Відгадай загадку.

Вслід за серпнем він приходить,

З вітром листом хороводить,

Він багатий урожаєм,

Всі цей місяць добре знають.

- Полічи кількість звуків і букв у виділених словах.
 - Випиши 2–3 слова зі знаком м'якшення і слово-відгадку. Запиши. Побудуй їх звукові схеми.
3. Прочитай слова. Утвори і запиши зі зразком нові слова, переставляючи літери і склади.

Зразок. Ракета — карета.

Сосна, масло, курча, ікра, тіло.

Довідка: смола, насос, ручка, ріка, літо.

4. Знайди відповідь у виділених словах.

✓ Як називають водойму, у якій купається **Марічка**?

✓ Хто налякав **королеву** в лісі?

✓ Який спортивний заклад спорудили на пустирі?

✓ Що їв **касир** під час обідньої перерви?

✓ Що зламав цап об **поріг**?

✓ Яку квітку побачив хлопчик, коли лежав у гамаку?

✓ Яку страву любить **тракторист**?

- Запиши слова. Підкресли букви, які позначають голосні звуки.

5. Прочитай вірш. Спиши. Підкресли, скільки букв є в українській абетці.

Час, дитино, братись до науки!
Абетку ти візьмеш в **маленькі** руки.
Роздивися знаки загадкові,
тридцять три їх в українській мові.

Служать вірно людям сотні літ
азбука, абетка, алфавіт.

Любов Голота [34]

- Назви звуки і букви у виділеному слові. Склади його звукову схему.
6. Прочитай слова. Як називають цю групу рослин?
Калина, малина, аґрус, бузок, шипшина, смородина, кизил, жасмин.
- Запиши слова в абетковому порядку.
7. Прочитай. Запиши слова в абетковому порядку.
Постав у словах наголос.
Бджола, їжак, загадка, виразно, дзиґа, новий, лелека, якір.
- Підкресли слова, написання яких може викликати труднощі.
8. Прочитай текст. Що нового ти дізнався / дізналася?

Водний транспорт

Перше на світі судно — пліт. Згодом люди збудували перший човен. Тоді ж з'явилися і весла. Дуже швидко люди навчилися використовувати силу вітру. Так з'явилися перші вітрильні човни, а потім — каравели, бригантини, фрегати, шхуни. Коли на вітрильник встановили парову машину, він перетворився на пароплав. Зараз пароплави замінили теплоходи.

Із книги «Кораблі: дитяча енциклопедія» [19]

- Запиши виділені слова в абетковому порядку.

9. Прочитай вірш. Випиши слова — назви птахів в алфавітному порядку, беручи до уваги першу і другу букви.

В теплі подались краї
гуся, чаплі, солов'ї,
журавель, зозуля, шпак,
трясогузка, стриж і грак,
жайворонки польовий,
конопляночка-співачка,
лебідь, ластівка і качка.

Інна Величко [2]

- Склади розповідь про те, як лісові мешканці готуються до зими.

10. Прочитай текст.

Поки на вулиці погожі дні — вийдіть на прогулянку в парк чи ліс. Придивіться пильно і знайдете на землі справжні скарби — коричневі гладенькі каштани, жолуді в кумедних капелюхах, ялинові та соснові шишки, духмяні гриби, різнобарвні листки, з яких можна виготовити осінній вінок. Також з листочків можна скласти пишний букет.

- Випиши за алфавітом «скарби» осені.
- На яких кущах восени теж можна знайти «скарби»?

11. Прочитай текст.

Без цукру зазвичай не минає ні сніданок, ні обід, ні вечеря. На нашому столі завжди знайдеться щось солоденьке: цукерки, печиво, компот, варення, джем, солодкий чай чи каша. До цукру на столі ми звикли так само, як до хліба і солі. Звідки ж беруться ці солодкі кристалики?

Цукор нам дають різноманітні рослини, зокрема цукровий буряк і цукрова тростина, а в Канаді — ще й цукровий клен.

- Випиши за абеткою виділені слова.
- Запиши звукові моделі підкреслених слів.

12. Прочитай.

Україна — незалежна європейська держава. Вона межує з Польщею, Білоруссю, Молдовою, Румунією, Угорщиною, Словаччиною, Росією.

- Запиши за абеткою назви країн, з якими межує Україна.

Голосні та приголосні звуки

Запам'ятай!

- В українській мові розрізняють голосні і приголосні звуки.
- В українській мові є шість голосних звуків: [а], [о], [у], [е], [и], [і].
- На письмі їх позначають десятьма буквами: **а, о, у, е, и, і, я, ю, є, ї**.
- Голосні звуки утворюються за допомогою голосу.
- Приголосні звуки утворюються за допомогою голосу і шуму або тільки шуму.

Потренуйся!

1. Прочитай вірш.

Др..бний дощ..к — див..чок
нам танц..є г..пачок.

Дім, дер..ва і дор..жки
доп..міг п..мити трішки.

Дл.. мат..сі і Дар..нки —
дощ залишив дві краплинки.

Леся Вознюк [6]

- Які букви «загубились»? Які букви потрібно вписати? Які звуки вони позначають?
- Спиши, уставляючи пропущені букви.
- Запиши в рядок букви, що позначають голосні звуки.

2. Прочитай текст.

Чого тільки не знайдеш у лісі восени! Справжня комора природи. Під ніжними променями сонця блищить чорна бузина, розчервонілися соковиті плоди барбарису, калини, шипшини, кизилу, синьосизі терпкі ягідки глоду. Цілими родинами ростуть на пеньках опеньки. Вони ніби засмагали на осінньому сонечку, а на шапинках проступили веснянки.

*Із книги «Якщо уважно
придивитись довкола: осінь» [7]*

- На яких кущах достигли плоди восени? Які ще дарунки в лісі залишила нам осінь?
- Випиши назви плодів. Вимов у них голосні звуки і підкресли букви, якими вони позначені.
- Запиши, чим, на твою думку, пахне осінь.

3. Прочитай вірш. Який його настрій?

Жовтень з пензликом мандрує.

Все довкола він фарбує:

сироїжки та опеньки,

грузді, рижики маленькі,

і дерева у лісочку,

і калину у садочку;

й трави, й квіти запашні —

хоч яскраві, та сумні...

Ольга Данилко

- Побудуй звукові схеми виділених слів. Назви букви, які позначають два звуки.
 - До слів **мандрує, запашні добери** і запиши слова, близькі за значенням.
 - До слів **маленькі, сумні добери** і запиши слова, протилежні за значенням.
4. Запиши тільки ті слова, у яких є букви, що позначають два звуки. Підкресли ці букви.
Лялька, яблуко, синє, заєць, ключ, Майя, поїзд, малюнок, грає, юшка, баян, сяйво, країна.
5. Прочитай вірш. Вимов голосні звуки, які найчастіше трапляються у словах вірша. Запиши букви, якими вони позначені.

Юрба веселих юнаків
піймала вудкою **в'юнів**.
Раптом бачать:
їжачиха з їжаком
їдуть бричкою лужком.
Купив яблук, ягід тато
своїм любим їжачатам,
а єнот гриби збирає
і себе лиш вихваляє.

Леся Вознюк [6]

- Випиши слова, які не можна перенести з рядка в рядок.
- Побудуй звукові схеми виділених слів.

6. Прочитай текст.

Надходить осінь

1. У зграї збираються пташки, що будуть відлітати в теплі краї. 2. Рано покидають наші краї ластівки, соловейки та інші дрібні пташки. 3. Незабаром перша паморозь посрібнить траву, листя кущів, дерев. 4. Тоді шпак проспівач біля своєї шпаківні прощальну пісню.

За О. Копиленком [30]

- Спиши перше і четверте речення. Знайди в них слова, у яких є збіг двох або трьох приголосних. Підкресли букви, якими вони позначені.
- Запиши звукову схему виділеного слова.

Перевір себе!

1. Познач рядок, у якому всі слова записані в алфавітному порядку.
 - А підручник, акула, горіх;
 - Б дитина, жайворонок, вулиця;
 - В батько, вересень, сорока.
2. Познач рядок слів, де букви я, ю позначають два звуки.
 - А пісня, літнє, малюк;
 - Б єнот, яблуко, юнга;
 - В ключ, лисиця, синє.
3. Познач рядок, кожне слово якого складається з трьох звуків.
 - А кінь, рак, дзьоб;
 - Б поле, лящ, яма;
 - В молоко, коза, клен.
4. Познач рядок слів, у яких є м'які приголосні звуки.
 - А кицька, домашнє, лінійка;
 - Б голуб, дерево, парта;
 - В море, океан, озеро.
5. Познач рядок слів, у яких звуків більше, ніж букв.
 - А олівець, здоров'я, ключ;
 - Б щиглик, явір, єхидна;
 - В кукурудза, опеньки, підручник.

6. Познач слово, яке відповідає схемі [- • - • - •].

А дупло;

Б дитина;

В коник.

3. Прочитай речення і вибери слово.

Шурхотить багряне листя влітку. Хитався
свої осінні зорі до осені, вранці вранці вранці
всюди трава. Раніше влітку вранці вранці вранці
А влітку вранці вранці вранці вранці вранці
свої вранці вранці вранці вранці вранці вранці

Список слів: дупло, дитина, коник.
Випиши виділені слова. Поділи їх на склади.
Прочитай речення. Назви виділені слова одним

4. Прочитай. Поділи слова для доречу, мовою
Гайок, район, район, район, район, район, район,
назва, майор, звання, звання, звання, звання, звання

Склади і заповни таблицю.
Слова: дупло, дитина, коник.
Склади і заповни таблицю.
Слова: дупло, дитина, коник.

Склад. Перенос слів з рядка в рядок по складах

Запам'ятай!

- У слові стільки складів, скільки в ньому голосних звуків.
- Слова бувають односкладові, двоскладові, трискладові, багатоскладові.
- Буквосполучення *йо, ьо* та *дж, дз*, які позначають один звук, при переносі з рядка в рядок розривати не можна.

Потренуйся!

1. Прочитай прислів'я.
Не жаркий вересень, та щедро годує.
Як листя жовтіє, то поле смутніє.
Листопад день вкорочує, до ночі доточує.
 - Поясни, як ти розумієш прочитане.
 - Спиши речення. Поділи виділені слова для переносу.
2. Прочитай вірш. Назви підкреслені слова одним словом.

Художник

Наш Данилко не нудьгує,
вправно пензликом малює
невгамовного коня,
спритне поні, слоненя,

зайця, вовка і лисичку,
мишку сіру невеличку;
руду білку й їжачка,
і чорненького крота.

Для них фарб він не жалкує,
швидко й гарно всіх малює.

Сергій Цушко [11]

- Поділи виділені слова для переносу.
- Продовж речення, записуючи назви тварин в абетковому порядку:

Зразок. Данилко малював: білку, вовка, ...

3. Прочитай речення.

Шурхотить багряне листя під вітром, шепоче свої осінні казки. Завмирає, слухаючи їх, зів'яла волога трава. Відлітають у вирій стривожені птахи. А вітер кружляє і кружляє серед дерев, шукаючи собі втіхи.

Юрій Ярмиш [22]

- Випиши виділені слова. Поділи їх для переносу різними способами.

4. Прочитай. Поділи слова для переносу.

Гайок, **район**, **серйозний**, **бойовий**, **знайомий**, **майонез**, **майор**, **завойовник**, **мільйон**.

- Склади і запиши речення з одним зі слів (на вибір).

5. Прочитай. Поділи слова для переносу.

Чайка, батько, пальми, Євген, тюльпан, гайка, опеньки, огірок, соловейко, лілея.

- Запиши звукові схеми виділених слів.

6. Прочитай текст. Розкажи, яке на вигляд лелече гніздо.

Якось питають лелеки старих та кривих верб:

— Може, дозволите на вашім гіллі хатки збудувати?

Озвались старі дерева добрим шумом:

— Чому ж ні? Ви добрі птахи, **будуйте**.

Заходились лелеки **галузки** складати, **кошики** хатки виплітати. Повиплітали і живуть собі в хатці. Діток годують, на сонечку гріються, а як захочуть, то в синьому небі разом з літаками літають.

Леонід Полтава [2]

- Спиши два останні речення. Побудуй звукову схему слова **питають**.

- Випиши виділені слова і поділи їх для переносу.

7. Прочитай.

Слова спокійно жили в книжці,

в яку вдалось пролізти мишці.

Вона склади їм відкусила

і в себе в нірці схоронила.

- Допоможи словам! Додай «відкушені» склади так, щоб утворилися слова. Запиши їх.

ко..ва ..жак ..НОТ
..локо біл.. ка..та
смета.. ..єць ..са

- Визнач, скільки складів і скільки голосних у кожному слові.
- Підкресли слова, у яких склад позначений однією буквою.

8. Прочитай. Назви ті слова, які не можна поділити на склади. Поясни свою думку.

Лісник, ялина, пень, вовк, суниці, ожина, бере-
за, клен.

- Спиши спочатку слова, які містять один склад, потім — два склади і три склади.
- Підкресли склади, які позначено однією буквою.

9. Прочитай слова.

Орли, орел, дуби, дуб, коти, кіт, маки, мак,
граю, читаю.

- Поміркуй, які з поданих слів можна переносити. Запиши їх, поділяючи рисками для переносу.

10. Прочитай..

Уже опустіли від хлібів поля. Земля йде на спочинок. Тихенько співає вітер свою осінню пісню. А в садах ще красуються червонобокi яблука. Медовим ароматом пахнуть груші, синіють між зеленим листям товстобокi сливки, звисають великі грона винограду.

- Випиши виділені слова: спочатку двоскладові, потім — трискладові, чотирискладові.
- Познач наголоси.

11. Прочитай текст.

У Матвійка, Василька та Андрійка є улюблені іграшки. В одного з хлопчиків — це м'яч, у другого — автомобіль, а в третього — конструктор. Які з них чиї улюблені іграшки, якщо у Матвійка це не м'яч і не конструктор, а у Василька — не м'яч?

- Випиши імена хлопчиків, поділяючи слова для переносу.
- Зазнач кількість звуків і букв у вписаних словах.

12. Прочитай лічилку.

Біжить півень з причілку,

Нагукує лічилку:

Раз, два — курчата,

Три, чотири — зайчата,

П'ять, шість — гусаки,

Сім, вісім — їжаки.

Дев'ять, десять — йде лисиця:

Нам ховаться, їй — жмуриться.

Тамара Коломієць [18]

- Визнач кількість складів у виділених словах.
- Скільки складів у підкреслених словах?
- Склади і запиши по 2 слова, у яких:

2 склади:

3 склади:

4 склади:

13. Пахощі позмішували свої аромати. Розпізнай квіти лісу, луків, поля.

Де галявина й пеньочок,

Задзвенить до нас

Серед квітів справжня баба

В жовтій хусточці

Червоніють там, де злаки,

Квіти поля, дикі

Біле плаття, тонка талія,

Травень — і цвіте

Стрінеш на луках рослину:

Для кролів рвуть

Зачарує, як ворожка,

Синім поглядом

Наталя Гуркіна [10]

Виконай завдання на вибір:

- Познач кількість складів у виділених словах.
- У яких із цих слів більше букв, ніж звуків?
- Слова-відгадки поділи рисками для переносу.

- Із тексту-загадок выпиши по два слова, у яких є один склад, два склади, три склади, чотири склади.

14. Прочитай текст.

Виноград — одна з найперших культурних рослин, які почала вирощувати людина. Неможливо знайти людину, яка б його не куштувала. Свіжим виноградом лікують хвороби.

З винограду вигнічують сік, з якого після бродіння отримують різні вина. Сушений виноград ми знаємо як ізіум (родзинки). Їх матуся додає і до Великодньої паски, і до кексів, запіканок, тортів, булок. Свіжим виноградом не тільки смакують, а й додають до різних десертів, фруктових салатів, коктейлів.

Із книги «Я пізнаю світ: рослини» [32]

Виконай завдання на вибір:

- Запиши підкреслені слова за абеткою.
- У підкреслених словах визнач кількість складів.
- Запиши звукову схему виділеного слова. Поділи його рисками для переносу.

Наголос. Наголошені й ненаголошені звуки і склади

Запам'ятай!

- У слові завжди є один голосний звук, який вимовляють з більшою силою голосу. Склад з цим голосним звуком називають **наголошеним**.
- Решта голосних звуків і складів у слові — **ненаголошені**.
- **Наголос** може падати на будь-який склад.
- Є слова, які допускають **подвійний наголос**: *по́милка і помі́лка, за́гадка і зага́дка*.
- **Зміна наголосу** може спричинити зміну значення слова: *мука́ і му́ка, замо́к і за́мок*.

Потренуйся!

1. Спиши вірш. Постав наголос у словах.

Дніпро широкий, пісня солов'їна,
на каштанах голуба роса,
рідний Київ — серце України,
наша слава, гордість і краса.

Іван Нехода [35]

2. Спиши текст і постав наголоси у виділених словах.

До синіх далеких **обріїв** простяглися **українські** степи. Колись це були **незаймані** простори, **зарослі** дикими травами. Та давно вже люди **осіли** на цих землях. Вирощують на них хліб, овочі, квітучі сади. [1]

3. Прочитай. Зміни слова так, щоб наголошеним став другий склад.

Зразок. По́ле — поля́.

Поле, море, вітер, річка, книжка, щітка, пташка, брат.

4. Прочитай текст. Добери до нього влучний заголовок. Ще з давніх часів білого лелеку вважали птахом долі, провісником щастя і добробуту. В народі казали: «Де лелека водиться, там щастя родиться».

- Випиши підкреслені слова: спочатку — двоскладові, потім — трискладові; чотирискладові. Познач наголоси.

5. Прочитай, правильно наголошуючи слова.

Улітку, ворота, посередині, олень, виразно, загадка, корисний, завдання, новий, неділя.

- Спиши. Познач наголос. Підкресли наголошений склад.
- З одним словом (на вибір) склади речення.

6. Прочитай і відгадай загадки про осінні місяці.

☀ Хто за серпнем приходить,
Літо червоне проводить,
Дощем землю поливає,
В школу діток відправляє?

☀ Кличуть нас ліси, поля, сади
Дозбирати осені плоди,

Із дерев спадає листя жовте,
То землею ходить місяць

❁ Краплі з неба, дахів, стріх,
Дощ холодний, перший сніг,
Почорнів без листя сад,
Що за місяць?

- Запиши відгадки. Постав наголос у словах. Запиши, який місяць тобі найбільше подобається і чому.
7. Поміркуй, як правильно прочитати виділені слова.

Добра людина — бажати **добра**.

Сніжна гірка — гірка **ягідка**.

Лицарський замок — замок для **воріт**.

Рідні брати — брати **додому**.

- Запиши сполучення слів. Познач наголос у виділених словах.
 - Підкресли букви, які позначають наголошені голосні звуки.
8. Прочитай. Спиши пару речень (на вибір).
- На білокорій **березі** пожовкло листя. На **березі** річки паслися **кози**.

Сорока сіла на дерево і голосно застрекотала. Близько **сорока** книжок лежало на полицях бібліотеки.

Моя **дорога** матуся любить і піклується про мене. **Дорога** додому була довгою, але радісною.

- Випиши виділені слова парами. Познач наголос. Порівняй їх і поясни, що вони означають.

Перевір себе

1. Склад, який вимовляють з більшою силою наголосу, називають:
 - А наголошеним;
 - Б ненаголошеним;
 - В сильним.
2. Познач рядок двоскладових слів.
 - А помідор, травичка, учитель;
 - Б голос, оса, їжак;
 - В гай, тінь, ліс.
3. Познач рядок, у якому слова для переносу поділено неправильно.
 - А по-мінор, огі-рок, капус-та;
 - Б я-лина, віт-ер, портфе-ль;
 - В руч-ка, теле-фон, матуся.
4. Познач рядок, у словах якого наголос стоїть на першому складі.
 - А зоря, рука, листок;
 - Б учні, золото, котик;
 - В продавець, виноград, альпініст.

5. Познач рядок слів, які не можна поділити для переносу.

А їжа, морозиво, книжка, жираф;

Б школа, школяр, навчання;

В їжа, олень, шия.

6. Познач слово, у якому наголос поставлено правильно.

А понеділо́к;

Б понеділок;

В поне́ділок.

Приголосні звуки. Позначення їх буквами

Запам'ятай!

- В українській мові є 32 приголосні звуки. Вони бувають дзвінкі та глухі, тверді та м'які.
- Звуки [дз], [дз'] на письмі позначає буквосполучення дз, а звук [дж] — буквосполучення дж.
- При переносі слів буквосполучення дж, дз, які позначають один звук, розривати не можна.
- Буква щ завжди позначає два звуки: [ш] та [ч].

Потренуйся!

1. Прочитай вірш. Правильно вимовляй звуки, позначені буквами ґ і ґ.

Ґелґотів гусак весь ранок:
— Ґвалт, проґавив я сніданок,
бо ґаздиня пізно встала
й довго ґудзик пришивала.
Ґедзь від сміху впав із ґанку —
набив ґулю спозаранку.

Леся Вознюк [6]

- Спиши. Підкресли у словах букви ґ і ґ.

2. Прочитай текст. Що нового ти дізнався / дізналася?

Гава

Усі знають гаву. Вона не відлітає в теплі краї, а зимує разом з нами. Гава не лише каркає. Наприкінці зими гава ще й співає. Гарною співачкою вона зроду не була. Але її лагідне покрикування — це така пісня. І до того ж, це перша ознака весни.

За Віктором Тереном [4]

- Назви слова з буквами г і г. Усно поділи їх на склади.
 - Пригадай і запиши назви птахів, які починаються звуком [г].
3. Прочитай скоромовки, правильно вимовляючи звуки [г] і [г].

Гороб'ятам горобчиха
гречаники готувала.

Господаря горобця
галушками годувала.

Олександр Виженко [4]

Гава гречно газдувала,
ґогель-моґель зготувала,
Ґедзь наївся просто жах —
ґудзик тріснув на штанях!

Олексій Кононенко [4]

- Запиши одну з них з пам'яті.

- Підкресли слова, які відповідають на питання *хто?*

4. Прочитай текст. Спиши, уставляючи пропущені букви.

Кожного ранку бджілка летіла на запашний, барвистий лу.. . Там було ба..ато-ба..ато синіх, червоних, помаранчевих квіточок. Над ними літали і бджоли, і оси, і джмелі. Усі вони ..омоніли, ..уділи, кудись поспішали.

Бачит.. бджілка: бузковий дзвіночок киває до неї ..олівкою. Зраділа бджілон..ка і швидко полетіла до нього.

- Відшукай і підкресли слова, у яких більше звуків, ніж букв.

5. Прочитай народні прикмети і спиши їх.

1) Голуби гуркочуть — тепло віщують. 2) Галки збираються зграями і кричать — на мороз. 3) Грак прилетів — через місяць сніг зійде, а журавель — скоро лід скресне.

- Правильно вимовляй звук, позначений буквою г.
- Пригадай і запиши ще одну народну прикмету.

6. Прочитай слова й устав пропущені букви г або ґ.

Вино..рад, о..ірок, а..рус, ..аздиня, дзи..а,
..оробчик, ..орішки, ..анок.

- З одним словом (на вибір) склади і запиши речення.

7. Прочитай вірш. Що фотографував майстер? Яка назва цієї пташки?

Федір фотографував,
Федір фазанів лякав.
Фазани летять у плавні —
фотознімки будуть славні.

За Олексієм Кононенком [1]

- Який звук починає кожен рядок?
- Запиши 5 слів, які починаються буквою **ф**. З одним зі слів (на вибір) склади і запиши речення.

8. Прочитай групи слів. Порівняй вимову звуків, позначених виділеними буквами.

Фаетон, **ф**ілармонія, **ф**азан, **ф**лейта, **ф**утляр,
фагот, **ф**онтан, **ф**артух.

Хвороба, **х**вилина, **х**валько, **х**віртка, **х**вилі,
хвощ, **х**воростина.

- Спиши. Постав над словами наголоси. Поділи їх рисками на склади.

9. Розшифруй слова. Склади і запиши з ними речення.

фельт Пор фаЖира сХівт

10. Прочитай текст.

Фукції, флокси, фіалки.... Ці квіти відомі усім. Та лише одна із них є символом пробудження природи. Здогадались? Так, це фіалка. Навесні

серед зелених килимів визирають лілові очі цих тендітних квітів.

У багатьох європейських народів фіалку вважали емблемою беззахисності і вірності. [12]

- Запиши назви музичних інструментів або назви професій, які починаються буквою «ф».

11. Прочитай вірш.

Щупакам в'юни казали:
— Щойно щуку зустрічали.
Щука щирить хижу пащу —
щупакам втікати краще!

Олексій Кононенко [1]

- Які приголосні звуки найчастіше трапляються в тексті? Якою буквою вони позначені?
- Спиши. Підкресли букву щ.

12. Прочитай текст і спиши його.

Молоденький щиглик облюбубав наш сад. Щовечора прилітав птах і весело щебетав. А потім він зник. Щодня ми виглядали його, та марно. Минуло декілька днів, і щиглик повернувся, але не сам, а з щиглихою. Нашому щастю не було меж. Щебет пташок лунав на весь сад.

- Підкресли слова з буквою щ. Назви, які звуки вона позначає.

13. Прочитай прислів'я.

1) Погане слово краще проковтнути, ніж промовити. 2) Від щирого слова світ радіє. 3) Роботящі руки гори вернуть. 4) Сумління — найкращий порадник.

- Спиши. Зроби звукові схеми виділених слів.

14. Прочитай текст.

Дощу давно чекали ниви і поля, міста і села. Нарешті він зібрався. Спочатку несміливий, дрібний дощик ледь накрапав. А потім враз уперіщила злива, щиро поливаючи все навкруги. Вона вмила дерева, куці, трави, щедро напоїла усю землю.

Дощ ущух. Виглянуло сонечко. Краплинки води блищали, немов діаманти, на мокрих листочках.

- Випиши слова, у яких є буква щ. Доведи, що в них більше звуків, ніж букв.

15. Прочитай.

Кожного ранку сонячний промінчик пробуджував від сну квіти, які росли на лісовій галявині. Та особливо він любляв торкатись квіточки, на вершечку якої струменів голубенький дзвіночок. У келиху лісового дзвіночка часто ночував смугастий джміль. Від ніжного дзвону він прокидався і голосно дзижчав.

- Добери заголовок до тексту. Вимов звуки у виді-
лених словах. Які букви їх позначають?
- Спиши текст. Підкресли слова, у яких є звуки
[дж], [дз].
- Усно дай відповідь:
Дзвіночок (який?) ...
дзвіночка (якого?) ...
джміль (який?) ...
дзвону (якого?) ...

16. Прочитай вірш.

Джмелі і бджоли
зустрічались у полі.
Дзвеніли, дзижчали,
нектар збирали.

Олексій Катрич [26]

- Які звуки ти чуєш на початку виділених слів? Які
букви позначають цей звук?
- Спиши. Зроби звукові схеми слів з букво-
сполученнями дж, дз.

17. Прочитай текст.

Дзьоб слугує птахам для добування і поїдання
їжі. Тому дзьоби істотно різняться за розміром
і формою, залежно від того, чим птах живиться. За
допомогою дзьоба птах також доглядає за своїм
пір'ям. [4]

- Що нового ти дізнався / дізналася? Спиши перше
речення. Побудуй звукову схему виділеного слова.

18. Прочитай. Спиши, поділяючи слова для переносу.

Родзинки, кукурудза, сиджу, дзюрчить, подзвонив, ґудзик, бджоляр, джинси.

- Із двома словами (на вибір) склади і запиши речення.

19. Прочитай вірш. Які букви «загубились» у словах?

Дощ іде, періщить •лива.

Достигає в саду •лива.

В темнім небі сяє •ірка.

Гнат упав! На штанях •ірка.

Після ночі настав •анок.

Вийшла Наточка на •анок.

Сашко в мамі — гарний •ин.

Плив по річці малий •ин.

Рослинам воду треба •ити,

Щоб рости і довго •ити.

- Устав пропущені літери. Запиши пари слів, підкресли в них букви, якими відрізняються слова.

Зразок. Злива — слива.

Тверді та м'які приголосні звуки. Позначення м'якості приголосних

Запам'ятай!

- Приголосні звуки можуть бути дзвінкими і глухими, твердими і м'якими.
- Букви і, я, ю, є можуть позначати м'якість попередніх приголосних звуків.
- Буква «знак м'якшення» позначає м'якість попереднього приголосного звука.
- При переносі буква «знак м'якшення» залишається з попередньою буквою.
- Буквосполучення **ьо** при переносі розривати не можна.

Потренуйся!

1. Прочитай виразно вірш.

Ой і гарна ж ця земля!

Ну і гарна ж ця земля!

Синє небо, он поля!

Тут дзвіночок дзінь-дзінь-дзінь,
онде сонце, осьде тінь!

Тут струмочок, там Дунай,
під горою зелен гай!

Тут піснями соловей
звеселяє всіх людей.

Оксана Сенатович [26]

- Випиши виділені слова. Назви букви, що позначають м'якість приголосних звуків. Побудуй звукові схеми цих слів.
- Вимов слова синє і звеселяє. У якому слові буква є позначає два звуки, а в якому позначає м'якість попереднього приголосного звука?
- Вимов слова горою і людей. У якому слові звуків більше, ніж букв?

2. Прочитай текст.

Український віночок — неповторний символ України, а його плетіння — своєрідна наука. Потрібно знати, з яких квітів і коли плести, яке зілля з яким вплітати. Тоді віночок стане оберегом, берегтиме від зла.

До в..ночка вплітають..: мал..ву, чорнобривці, барв..нок, волошку, мак, калину, безсмертник, деревій, незабудки, л..бисток, ромашку, хміл.. . Кожна з цих рослин має л..карські властивості.

Із книги «Українська абетка» [34]

- Що нового ти дізнався / дізналася?
- Спиши другий абзац, уставляючи пропущені букви. Яка з пропущених букв не позначає звука?
- Вимов звуки у виділеному слові.

3. Прочитай.

Сорочка-оберіг

Вишивала мама синіми нитками, —
зацвіли волошки буйно між житами.
Узяла матуся червоненьку нитку, —
запалали маки у пшениці влітку.

Оберіг-сорочку вишила для сина.
В..зерунком стали кв..ти України:
маки та волошки, мал..ви біл.. хати.
Долю дл.. дитини **вишивала** мати.

Леся Вознюк [6]

- Спиши другу строфу вірша, уставляючи пропущені букви. Яка буква не позначає звук? Вимов м'які приголосні звуки в підкреслених словах.
- До виділеного слова добери перевірне.
- Зроби аналіз приголосних звуків у підкреслених словах.

Зразок. Узяла — [з'], [л].

4. Прочитай вірш.

Бережімо Україну

Бережімо Україну — нашу матінку єдину:
хлібні ниви золотисті і ліси зеленолисті,
голубі озера й ріки, чаєнят сріблясті крики,
неба синього глибини, тиху пісню журавлину.
Бо у нас одна-єдина Батьківщина — Україна.

Ліна Біленька [26]

- До чого закликає поетеса?

- У підкреслених словах вимов м'які приголосні звуки. Назви букви, які позначають м'якість попередніх приголосних звуків.
- Спиши останнє речення.

5. Прочитай текст.

Матус.. . Скіл..ки спогадів і тепла таїть це магічне слово! Воно називає л..дину, яка завжди дл..нас найближча, найдобріша, накраца, наймиліша. Мамині очі супроводжують у далеких житт..вих мандрах, її ласка зігріває нас.

- Спиши, уставляючи пропущені букви.
- Вимов звуки, які позначають підкреслені букви.

6. Прочитай вірш.

Любо нам у рідній хаті,
Там, де рідні батько й ненька,
Там, де братик і сестричка,
І бабусенька старенька.

Юрій Шкрумеляк [25]

- Вимов звуки, які позначають виділені букви. Якою буквою позначено м'якість цих звуків?
- Спиши. Підкресли двома рисками букви, які позначають м'які приголосні звуки.

7. Прочитай.

По лозняку та віл..шанику, що за городом, не-
наче багаття палахкотит.. . То від червоних кетя-
гів на калинових кущах. Ламати їх саме впору. Бо
ягоди вже прихопив морозец.., а від того вони со-
лодшають.. . Принесут.. діти калину додому, бабуся
пов'яже її у пучечки і повісит.. на горищі. Як хто
застудит..ся, бува, вона хутен..ко заварює чай
з калиною. Пос..орбаєш того чаю — і застуду наче
рукою знімає.

Василь Чухліб [22]

- Спиши текст, уставляючи пропущені букви.
- Вимов м'які приголосні звуки в кожному слові.
- До виділеного слова добери близьке за значенням.

8. Прочитай вірш.

Синій льон

При дорозі, де тополі,
Синій льон зацвів у полі.
Біля льону — синя річка,
в небі синьому — синичка.
Стільки цвіту-синьодзвону!
Засиніло все від льону.

Анатолій Камінчук [26]

- Вимов звуки в підкреслених словах. Поділи ці слова для переносу.
- Спиши. Запиши звукову схему виділеного слова.

9. Прочитай і спиши слова, змінюючи їх за зразком.

Зразок. Вечірній — вечірнього.

Вечірній — ... осінній — ...

домашній — ... ближній — ...

житній — ... літній — ...

- Поясни, як позначено м'якість приголосних у цих словах.
- З одним зі слів склади і запиши речення.

10. Прочитай слова.

Тюльпан, опеньки, батько, лялька, кицька, маленький, мальви.

- Запиши слова і поділи їх для переносу.
- Із двома зі слів склади і запиши речення.

11. Прочитай слова.

Льотчик, льон, сьомий, рульовий, **працьовитий**, льох, сльози, **тіньовий**, мальований, польовий.

- Запиши слова і поділи їх для переносу, де це можливо. Які з цих слів не можна перенести?
- Запиши звукові схеми виділених слів.

12. Прочитай та поясни прислів'я.

1) Не так хутко робит..ся, як мовит..ся.

2) Любиш кататис..., люби і санчата возит...

3) Не все те золото, що блищит... .

4) Лякана ворона і куца боїт..ся.

- Спиши, уписуючи пропущені у словах букви.
- Що позначає знак м'якшення в цих словах?
- Добери до слів **блищить, мовиться** слова, близькі за значенням.

13. Прочитай висловлювання.

1. Робить, як мокре горить. 2. Попав пальцем у небо. 3. Наскочила коса на камінь.

- Поясни, про кого так кажуть.
- Спиши. Підкресли двома рисками букви, що позначають м'які приголосні звуки.

14. Прочитай слова в лівій і правій колонках і з'єднай їх за змістом.

Кольоровий

хлопчик

мальовничі

краєвиди

бадьорий

олівець

синьоокий

настрій

- Запиши утворені словосполучення.
- Із двома (на вибір) склади речення.

15. Прочитай. Що нового ти дізнався / дізналася?

Чи багато ви знаєте про зайців? «Полохливий заєць.. і пен..ка боїт..ся», — стверджує прислів'я. Але насправді така характеристика не цілком виправдана. Наприклад, задніми ногами довговухий може відбитися від орла або лисиці. А досвідчені зайці на очах у прив'язаного пса, який гавкає, спокійнісінько поїдають.. те, що росте в саду або на городі.

За гарного настрою вони влаштовують веселу метушню, забавляють..ся, підстрибують.. угору, катають..ся по землі.

Із книги «Українська абетка» [34]

- Випиши слова з пропусками, уставляючи необхідні букви.
 - Підкресли в цих словах букви, що позначають м'які приголосні звуки. Вимови їх. Які з них «пом'якшив» знак м'якшення?
 - Запиши звукову схему виділеного слова.
16. Прочитай вірш. Назви слова, у яких уживається знак м'якшення.

Каштанчики, каштанчики,
Коричневі, гладенькі,
З асфальту так і просяться
До діток у кишеньки.
Бо там немає дощичку,
Там зручно і тепленько,
Там можна заховатися
В чиюсь маленьку жменьку.

Віра Правоторова [16]

- Випиши слова зі знаком м'якшення, поділи їх рисками для переносу.

17. Прочитай. Яку картину ти уявляєш?

Умиті дощем, **стеляться** трави. Онде розлилося **кульбабине** море. Відшуміла гроза, **сміється** сонечко, **голубіє** небо, **перевите кольоровими** веселками.

- Спиши текст. Визнач кількість букв і звуків у виділених словах.

18. Прочитай текст.

На березі **мальовничого** озера росли усілякі квіти. **Кольоровими** острівцями червоніли маки, фіолетовим цвів мишачий горошок, **ряснів** жовтець. **Голосно** дзижчали бджоли. **Пізнього** вечора над цією красою полилося **тьохкання** соловейка.

- Про що співав соловейко? Пофантазуй.
- Виділені слова поділи для переносу.

Перевір себе!

1. Познач рядок букв, які на письмі позначають м'якість попередніх приголосних звуків.

А а, о, у, е, і, я, ю, є, ї;

Б я, ю, є, і, ь;

В я, ю, є, ї.

2. Познач рядок слів, у яких усі приголосні тверді.

А ворота, ковбаса, гречка;

Б ластівка, хлопець, чайка;

В хвиля, осіннє, тюлька.

3. Познач рядок слів, у яких є м'які приголосні.

А бобер, вовк, слон;

Б дощ, злива, ураган;

В лікарня, тюльпан, жолудь.

4. Познач рядок слів, у яких писатимеш буквосполучення *ьо*.

А киц..ка, чорнен..кий, тюл..ка;

Б кол..ровий., л..тчик, сл..зи;

В га..ок, лі..ка, ба..ка.

5. Познач рядок слів, які поділено для переносу неправильно.

А білень-кі, опень-ки, май-ка;

Б май-орить, сид-жу, бадь-орі;

В ма-льовничий, кукуру-дза, бойо-вий.

6. Познач слово, яке відповідає схемі: [=•---•=•]

А джинси;

Б Йосип;

В тьохкає.

Подовжені м'які приголосні звуки

Запам'ятай!

- М'який подовжений приголосний звук на письмі позначають двома однаковими буквами.
- У звуковій моделі його позначають: [=:], [н':].
- Переносити такі слова можна по-різному:
жи-ття, жит-тя.

Потренуйся!

1. Прочитай вірш.

Осінь верба

Десь на узбіччі, на краю села,
Де тиха річка мостить береги,
Росте давно самотня верба,
Гіллям своїм торкаючись води.
Шепоче віттям з вітром і дощем,
Осіній смуток й тугу проганя.
В дуплі ховає невимовний щем
За літом — бо зима йде навмання.

Ольга Данилко

- Випиши виділені слова. Зроби звуко-буквений аналіз слів за зразком, як у підручнику.

2. Прочитай текст.

На узбережжі Чорного моря розташовані спортивні табори для школярів. Відпочинок тут поєднують із заняттями фізкультурою і спортом, щоденними тренуваннями. Чисте повітря, фізичні навантаження, плавання, спортивні змагання сприяють зміцненню здоров'я молоді.

- Випиши слова з подовженими приголосними звуками, поділяючи їх для переносу.
- Запиши звукові схеми виділених слів.

3. Прочитай поради школяреві і спиши їх.

Будь уважним під час виконання вправ, списування й читання текстів, обчислення прикладів і розв'язування задач. Старанно, охайно і каліграфічно пиши в зошитах. Пам'ятай, що сумлінне і наполегливе навчання — запорука знань учня.

- Чи дотримуєшся ти цих порад?
- Зроби звуко-буквений аналіз виділеного слова.
- У підкреслених словах вимов звуки, назви букви.

4. Прочитай вірш.

На траві й квітках росинка,
Ш..лестіння й гомін гілки,
щ..бетання й пісня пташки,
Скрип жука, гудіння бджілки!

Яків Щоголів [30]

- Спиши, уставляючи пропущені букви. Добери перевірні слова.
 - Від яких слів утворились виділені слова?
 - Зроби звуко-буквений аналіз підкресленого слова.
5. Прочитай. Утвори слова, додавши відповідні букви.

Чита..	смі..	вугі..
малюва..	взу..	зі..
оповіда..	пла..	гі..
навча..	бага..	бади..

- Запиши утворені слова.
 - Слова першого стовпчика поділи рисками для переносу.
 - До слів другого стовпчика побудуй звукові схеми.
 - З одним зі слів третього стовпчика (на вибір) склади і запиши речення.
6. Прочитай загадки і відгадай їх, скориставшись довідкою.

◆ Вітер розчісує нивам волосся:
дозріло, налилося пшеничне

◆ На стелі в куточку повисло сито,
не руками звито.

◆ Цока, цока на стіні:
— Не спізнись! — гука мені.

◆ Ой радіє наша Катря,
Голубе у неї

- ◆ Допоміг матусі Влад:
Він навів в усьому лад!
Швидко виніс все сміття,
Навіть вичистив ...

Довідка: колосся, павутиння, годинник, плаття, взуття.

- Запиши слова-відгадки, поділяючи їх для переносу різними способами.

7. Прочитай текст. Спиши, уставляючи потрібні букви.

Споживан..я в їжу овочів та фруктів, соків, ягідних морсів сприяє підвищен..ю імунітету людини. Активний відпочинок на свіжому повітрі, регулярні занят..я спортом зміцнюють організм, покращують самопочут..я, запобігають захворюван..ям.

- Запиши звукову схему виділеного слова.

8. Прочитай. Спиши текст, уставляючи слова з довідки.

На ... ріс старий дуб. Розлоге ... було густо вкрите брунатним листям. Навкруги разносилося його тихе Міцне ... дуба випиналось із землі, густо вкритої рудим листям та жолудями. Тому дикі кабани часто навідувалися сюди, щоб поласувати смакотою.

Довідка: узліссі, гілля, шарудіння, коріння.

- Поділи слова з подовженими приголосними звуками для переносу.

9. Прочитай.

Надворі осіння ніч. Небо глибоке, бездонне, залите густою темінню. Низ..ко в небі стримить, як золотий серп, красен.. місяц.. . Через н..ого спотикают..ся хмаринки — прудкі, метушливі, як рибки.

Степан Васильченко [24]

- Спиши текст, уставляючи пропущені букви.
- Випиши виділені слова. Вимов звуки і назви букви. Зроби звукові схеми цих слів.

10. Прочитай і утвори слова за зразком.

Зразок. Тонка волосина — тонке волосся.

Один

Багато

Пшеничний колос

пшеничне

міцний корінь

міцне ...

сонячний промінь

сонячне ...

- Підкресли подвоєні букви. З одним з утворених словосполучень склади і запиши речення.

11. Прочитай текст.

Люди навезли каміння, сталевого пруття й побудували греблю. Спробувала річка її зрушити — ніяк! Шурхнула річка у шлюзи, обертаючи встановлені там турбіни. А від турбін електричний струм побіг — частина сили і радості річчиної.

Василь Струтинський [10]

- Спиши. Поділи слова з подовженими м'якими приголосними звуками для переносу.
- Вимов звуки і назви букви в підкреслених словах. Котре з них має більше звуків, ніж букв?

Дзвінкі і глухі приголосні звуки

Запам'ятай!

- Приголосні дзвінкі звуки утворюються за участі голосу і шуму, а глухі — лише за участі шуму.
- Деякі приголосні звуки утворюють пари:

Дзвінкі	[б]	[г]	[ґ]	[д]	[д']	[з]	[з']	[ж]	[дж]	[дз]	[дз']
Глухі	[п]	[х]	[к]	[т]	[т']	[с]	[с']	[ш]	[ч]	[ц]	[ц']

- Решта приголосних звуків не мають пари:

Дзвінкі	[в]	[л]	[л']	[м]	[н]	[н']	[й]	[р]	[р']	[—]
Глухий	—	—	—	—	—	—	—	—	—	[ф]

Потренуйся!

1. Прочитай слова. Заміни виділений глухий приголосний звук парним дзвінким.

Зразок. Кава — Гава.

Грип — гри..

каска — ка..ка

пліт — плі..

билина — ..илина

куля — ..уля

шити — ..ити

- Зроби висновок про те, що сталося зі словами під час заміни звуків.

2. Прочитай вірш.

Осінь золотом в берізки
Розфарбовувала кіски.
Дім, дерева і доріжки
Теж пофарбувала трішки.

Фарб ніяких не жалкує —
Все фарбує і фарбує.
Осінь, осінь, схаменися!
Відпочити зупинися!

Ольга Данилко

- Спиши підкреслені слова парами. Порівняй вимову звуків, які позначають виділені букви.
3. Прочитай і поясни прислів'я. Спиши.
- 1) Старого **горобця** на полові не обдуриш.
 - 2) Хліб-сіль їж, а правду ріж.
 - 3) Краще гірка правда, ніж **солодка** брехня.
- Підкресли букви, якими позначено дзвінкі приголосні звуки у виділених словах.
 - Назви парний їм глухий звук.

4. Прочитай текст. Спиши.

Багато допомагають людям собаки. Ці розумні тварини слугують поводитирями для сліпих, пасуть овець, на за́пах вишуковують наркотики та вибухові речовини, за слідами знаходять злочинців. Домашні улюбленці дарують господарям любов і радість.

- У виділених словах підкресли глухі приголосні.
- У слові пасуть зроби аналіз звуків за зразком:
Зразок. *Сліпих* — гл.: [с], [п], [х]; дзв.: [л].

5. Прочитай вірш.

Деревце роду

Щоб квітла Україна
Із сонцем, з вітерцем —
Кожнісінька родина
плекає деревце.

Той — вишеньку, той — яблуньку,
Той — дуб, а той — горіх,
Для того, щоб прикрасити
свій батьківський поріг.

Надія Кур'ян [31]

- Спиши першу строфу. Підкресли букви, якими позначено дзвінкі приголосні звуки, однією рискою, а глухі — двома.
- Випиши виділене слово. Зроби аналіз приголосних звуків за зразком з попередньої вправи.

6. Прочитай вірш.

Пливуть хмарки в небесній сині.
І в бронзу одяглися вже ліси.
Тужливу пісню ключ пташиний
Виспіває на різні голоси.

Вже зібрано врожай і лан відпочиває,
Із листя килим землю укриває,
Прозорий і холодний небокрай —
Це осінь завітала у наш край!

Ольга Данилко

- Прочитай виділене слово. З яким словом воно пов'язане в реченні? Поясни його значення.
- Які зміни відбулись із приходом осені? Який колір переважає у природі?
- Спиши передостаннє речення.
- Зроби аналіз приголосних звуків у підкресленому слові.

7. Прочитай. Допиши слова за зразком. Чітко вимовляй дзвінкі приголосні.

Багато	Один	Маленька	Велика
Ножі	ніж	ложечка	ложка
Сніги	...	кружечка	...
Гарбузи	...	скибочка	...
Гриби	...	кладочка	...
Зуби	...	коробочка	...
Сади	...	смужечка	...

- Склади і запиши речення з однією парою слів (на вибір).

8. Прочитай текст. Чітко вимовляй дзвінкий приголосний звук у кінці слів.

Чудово пахне сад. Достигли яблука, духмяні груші й сливи, налився соком виноград. Теплом і сонечком зігріті плоди смачні, солодкі, соковиті. На віз складає осінь свій багатий урожай і відправляє птаство у далекий край.

- Спиши. Підкресли дзвінкі приголосні в кінці слова, складу.

9. Прочитай текст. Спиши, уставляючи пропущені букви.

Ідуть лісовою сте..кою поміж молодих ду..ків дідусь із онуком. Вони мало не щодня бувають у лісі. Дідусь тут, як удома. Знає, де треба шукати ягі..ки, де ховаються гри..ки. Знається дідусь на лікарських травах.

- Чітко вимовляй слова із дзвінкими приголосними.
- Зроби звукову схему виділеного слова.

АПОСТРОФ

Запам'ятай!

- Апостроф ставлять після букв **б, п, в, м, ф, р** перед **я, ю, є, ї**, які позначають по два звуки [йа], [йу], [йе], [йі].
- Букви перед апострофом позначають тверді приголосні звуки.
- Під час переносу з рядка в рядок апостроф не відокремлюють від попередньої букви.

Потренуйся!

1. Прочитай вірш і спиши.

В п'ятницю, у надвечір'я,
Як туманцем потягло,
Сонце плавно у міжгір'я
Спочивати попливло.

Надія Красоткіна [20]

- Виразно прочитай підкреслені слова. Які звуки позначає виділена буква? Чітко вимов їх.

2. Прочитай слова.

Ім'я, реп'ях, м'який;
в'юн, матір'ю, верф'ю;
солов'ї, пір'їна, в'їхати;
в'ється, п'є, б'є.

- Вимов звуки, які позначають підкреслені букви.
- Вимов звуки, які позначають виділені букви.
- Спиши слова і запам'ятай їх правопис.

3. Прочитай текст.

Невеличкий кам'яний будинок стояв біля лісу. На подвір'ї було затишно і гарно. Трав'яний смарагдовий килим м'якої зелені вкривав землю. П'ярко пахло м'ятою і чебрецем. Дерев'яний паркан прикрашали стрункі ошатні мальви. Посаджені з любов'ю, вони цвіли яскраво, барвисто. Десь здалеку лунав солов'їний спів.

- Спиши. Підкресли слова з апострофом. Поясни їх правопис.

4. Прочитай. З'єднай частини прислів'їв і запиши їх.

Краще на п'ять
хвилин раніше, ◆

◆ розіб'єш — не скла-
деш.

Був би сад, ◆

◆ а солов'ї прилетять.

Дружба — як
дзеркало, ◆

◆ ніж на годину
пізніше.

- Поясни правопис слів з апострофом.

5. Прочитай словосполучення. Зміни їх за зразком.

Зразок. Спів солов'я — солов'їний спів.

Спів солов'я — ...

будинок з дерева — ...

ґрунт з торфу — ...

стріха із соломи — ...

- Запиши утворені словосполучення.
- Із двома утвореними словосполученнями склади і запиши речення (на власний вибір).

6. Прочитай.

Надворі похмуро й холодно. Давно стихли жаб'ячі концерти, не чути щебету пташок, сюрчан..я цвіркунів. Покручене листя вкрило зів'ялу траву. П'ятий день поспіль іде дощ. Горобці тіснят..ся під дахами людс..ких осел.. .

- Добери заголовок до тексту.
- Спиши, уписуючи, де потрібно, пропущені букви.
- Поясни правопис виділених слів.

7. Прочитай народні прикмети.

1. Птахи **в'ють** гнізда із сонячного боку — на холодне літо. 2. Галки сідають на **верхів'я** дерев — до тепла. 3. **Рум'яний** вечір і сірий ранок — на хорошу погоду. 4. Земляні **черв'яки** виповзають нагору — перед дощем.

- Спиши. Поділи виділені слова для переносу.
Чи всі слова вдалося поділити?

8. Прочитай загадки і відгадай їх.

◆ Б'ють — не плаче, вгору скаче
І ніхто йому, одначе,
Не сказав хоч раз «пробач»,
Бо на те і є він

◆ У садах, гаях лунає
Тьох та тьох, тьох та тьох.
То звучать пісні чиї?
Це ж співають

- ◆ З неї листя назбирай —
будеш пити смачний чай.
- ◆ Їх не садять і не жнуть —
бо самі вони ростуть.

Довідка: солов'ї, м'ята, м'яч, бур'яни.

- Запиши слова-відгадки. Поясни вживання апострофа в цих словах.
- Запиши звукові схеми цих слів.

9. Прочитай слова. Спиши, уставляючи апостроф, якщо потрібно.

Сім..я, мор..як, пір..я, бур..н, бур..як, здоров..я,
св..ято, матір..ю.

- Слова з апострофом поділи рисками для переносу.

10. Прочитай текст.

Під солом..яною **стріхою** старої клуні ластівки звили гніздо. Мар..янка з матір..ю спостерігали за працюючими птахами. Незабаром у птахів вилупились ластів..ята. Вони були вкриті пір..ячком та м..яким пушком. Згодом пташенята підросли і почали літати над подвір..ям.

- Спиши, уставляючи апостроф. Поясни його правопис у словах.
- Зробіть звуко-буквений аналіз виділеного слова.

11. Прочитай вірш.

Хомка

Хомка, хомка, хом'ячок,
Посмугований бочок.
Хомка рано устає,
Чистить лапки, воду п'є.
Прибирає гарно хатку
І виходить на зарядку.
Раз, два, три, чотири, п'ять,
Хомка хоче дужим стать!

Анатолій Камінчук [11]

- Випиши слова з апострофом.
- Добери і допиши 5 своїх слів з апострофом.
- Поясни правопис апострофа в цих словах.

12. Спиши слова, поділяючи їх рисками для переносу.

Хлоп'ята, ластів'ята, солов'їний, черв'ячок.

Солом'яний, подвір'я, зів'ялий, пір'ячко.

- Запиши звукову схему виділеного слова.

Перевір себе!

1. Познач рядок, в усіх словах якого є м'які приголосні звуки.
А лялька, маслюк, лінійка;
Б зошит, ручка, вазон;
В дерево, синє, озеро.
2. Познач рядок, у якому всі слова правильно поділені для переносу.
А синь-ого, гіл-ляка, под-звонив;
Б усьо-го, зі-лля, гуд-зик;
В сльо-та, знан-ня, си-джу.
3. Познач рядок, в усіх словах якого потрібно вписати букву ф.
А ..абрика, ..ороба, ..ерма;
Б ..илина, ..іртка, ..иля;
В ..утбол, ..онтан, ..іалка.
4. Познач рядок, в усіх словах якого писатимеш букву г.
А ..олуби, вино..рад, ..оробчик;
Б а..рус, дзи..а, ..удзик;
В ..едзь, ..орох, ..анок.
5. Знайди рядок, у словах якого допущено помилку.
А м'ясо, солов'ї, в'юн;
Б моряк, свято, бур'як;
В пір'я, в'ється, сім'я.
6. Познач слово, яке відповідає схемі: $[- - \bullet | - \acute{\bullet} =]$.
А щавель;
Б дзиґа;
В осінь.

2. СЛОВО. ЛЕКСИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ СЛОВА

Запам'ятай!

- Слова́ — це на́зви тих предметів, які людина бачить навколо себе, ознаки та дії цих предметів.
- Значення слів пояснює тлумачний словник.
- У нашій мові є слова, які мають одне або кілька значень.
- Слова можна об'єднувати в тематичні групи. Слова в тематичній групі мають спільне значення.

Потренуйся!

1. Прочитай.

Першим до нас приходить слово. З колисковою піснею, тихою казкою, материнською ласкою. З кожним словом світ ширшає, розкриває свої принадні **обрії**. Світ — мов казка. І пізнаємо ми його за допомогою слова...

За Іваном Цюпою [2]

- Спиши текст. Добери слово, близьке за значенням до виділеного.

2. Прочитай текст.

Уміння володіти словом, відчуття краси слова необхідне кожній людині. Людей, які досконало опанували мову, уміють досягти гармонії думки і слова, називають майстрами слова.

Із книги «Вивчаємо словникові слова легко» [4]

- Спиши перше речення. Склади звукові схеми виділених слів.

3. Прочитай висловлювання. Поясни їх зміст.

1. Кидає слова на вітер. 2. За словом у кишеню не полізе. 3. Він хазяїн свого слова.

- Запиши українські прислів'я, у яких ідеться про слово.

4. Прочитай вірш.

Набрела на гриб лисичка,
Дістає з кишені ніж.
Каже гриб: «Я теж лисичка!
Пожалій мене, не різь».

Ліна Біленька [26]

- Який гриб знайшла лисичка?
- Які гриби ти знаєш? Що ще росте в лісі?
- Запиши слова — назви предметів, продовжуючи речення.

Лисички, опеньки, ..., ..., ... — це

Дуб, береза, ..., ..., ... — це

Ряст, фіалки, ..., ..., ... — це

Малина, шипшина, ..., ..., ... — це

Тематичні групи слів

1. Відгадай тематичну групу слів за першим словом і продовж її.

Ведмідь, ..., ...,

Береза, ..., ...,

Сукня, ..., ...,

Зразок: автомобіль, автобус, тролейбус, трамвай — транспорт.

2. Виконай завдання на вибір.

1) Випиши слова — назви предметів однієї тематичної групи.

Із самісінького ранку

умивається на ганку:

курка, півень, цуценя,

індик, ослик і ягня.

Хоч і сперечається,

та свинка теж вмивається.

За Наталією Любченко [11]

2) Доповни речення словами однієї групи.

У магазині канцелярських товарів можна купити ..., ...,

У теплі краї відлітають ..., ...,

3. Прочитай текст.

Восени багато роботи в людей. Не встигнуть вибрати цибулю і часник, як вже квасоля проситься — тріскають стручки й показують білі зуби. А кукурудза, буряки, картопля. А сливи, яблука, груші. А ще ж кортить назбирати грибів, горіхів. Та що там казати: роботи по вуха.

Оксана Іваненко [29]

- Випиши підкреслені слова. Усно постав до них питання і добери слова, протилежні за значенням.
- Спиши друге і третє речення. Яким одним словом можна назвати виділені слова?
- Поясни значення вислову «роботи по вуха». Заміни його іншими словами.
- Випиши з тексту слова за тематичними групами.

Овочі: ...

Фрукти: ...

4. Прочитай.

З давніх часів люди прикрашали в хатах балки, одвірки, двері, ліжка, скрині, столи, музичні інструменти різьбленням, яке виконували ножем. Різьблені предмети найчастіше виготовляли з деревини явора, груші, яблуні, горіха, сливи, клена, вільхи.

Люди, які виконують найтоншу роботу по дереву за допомогою випилюва..я та художн..ої різ..би, — це різьбярі. [12]

- Спиши останнє речення, уставляючи пропущені букви. До підкресленого слова постав питання.
- Випиши з тексту слова за тематичними групами:
вироби із дерева: ...
види деревини: ...

5. Прочитай.

Українські виготовлювачі молочних продуктів пропонують різноманітний асортимент виробів для споживачів. Кефір, йогурт, ряжанка, сир, масло, молоко, сметана, вершки є в достатній кількості на прилавках магазинів.

- Випиши з тексту слова, які належать до однієї тематичної групи. Назви її.

Слова, близькі за значенням і слова, протилежні за значенням

Запам'ятай!

- В українській мові є слова, близькі за значенням. Вони допомагають нам найбільш влучно описати предмет, явище, дію. Це робить мову виразнішою, різнобарвнішою.
- В українській мові є слова із протилежним значенням.

Потренуйся!

1. Прочитай слова та доведи, що вони близькі за значенням.
 - ❁ Вигадка, видумка, вимисел.
 - ❁ Пригода, подія, випадок.
 - ❁ Горизонт, обрій, виднокруг.
 - ❁ Проснутися, прокинутися, пробудитись.
- Впиши рядок слів, близьких зазначенням (на вибір).
- Склади і запиши речення з підкресленим словом.

2. Прочитай вірш.

В лісі грає дівчора, **познайомитись** пора!
Веселий і радісний заєць Платон
Стрибає і бігає, як чемпіон,
Тямущий й кмітливий Колючко-їжак —
Відмінник в навчанні, в усьому мастак!
Хоробрий й відважний вовчик Сірко
Любить ковбаску, кефір, молоко,
Лиска Хитруля — гарна й вродлива,
Та до роботи не дуже кваплива.
Білочка Руся — ввічлива, чемна,
І **працьовита**, і ніжна, й приємна.
А **сильний** і **дужий** ведмедик Михайлик
Друзям привіт передав, а вам — смайлик!

Ольга Данилко

Виконай завдання на вибір:

- Випиши слова, близькі за значенням.
- Запиши звукові моделі підкреслених слів.
- Поміркуй і запиши, зі скількома звірами ти познайомився / познайомилась.
- Виділені слова поділи рисками для переносу.

3. Прочитай.

У дуплі старого дерева, висланого мохом та сухим листям, оселилась білочка. Вона була дуже допитливою. Її цікавило, чому дерева стали різно-

кольоровими і барвистими? Чому ліс став таким тихим і спокійним? Чому спохмурніло і насупилось небо? Чому вітер гасає і ганяє, гнучи додолу дерева та кущі? Чому йдуть затяжні дощі?

- Як ти вважаєш, чому все навколо так змінилось? Яка пора року настала?
- Випиши з тексту слова, близькі за значенням.

4. Заміни словосполучення близьким за значенням іменником, скориставшись довідкою.

Буря на морі — ...; дощ із блискавкою — ...; рвучкий, сильний вітер — ...; сильний дощ —

Довідка: шторм, ураган, злива, гроза.

5. Спиши текст, добираючи з дужок слово, яке найбільш доречно за змістом.

На кущі сиділа (зграя, група) горобців. Вони (весело, радісно) цвірінькали. Їх (побачив, помітив) кіт Царапко. Він (непомітно, тихенько) підкрався до них. Та птахи вмить (злетіли спурхнули) з куща. Невдаха-кіт (пішов, поплентався) голодний.

6. Прочитай прислів'я і приказки.

Говорили, балакали — сіли та й заплакали.
Чекай горя від моря, а біди від води. Переливати з пустого в порожнє.

- Підкресли слова, близькі за значенням.

7. Добери протилежні за значенням слова.

Запитання — рідний —

порожній — ранок —

сонячний — загубити —

Довідка: відповідь, повний, чужий, дощовий, вечір, знайти.

8. Прочитай прислів'я і приказки.

Доброго не бійся, а поганого не роби.

Від маленького сірника — велике лихо.

Передні колеса кінь везе, а задні самі котяться.

Сьогодні знаєш, а завтра вмієш.

Ранок мудріший від вечора.

• Випиши парами слова, протилежні за значенням.

9. До поданих слів добери слова, протилежні за значенням, скориставшись довідкою.

Легка сумка — стара сорочка —

легка задача — стара газета —

Довідка: важка, складна, нова, свіжа.

10. Продовж речення словами, протилежними за значенням. Запиши.

Виноград солодкий, а лимон — ...

Слон великий, а мишка — ...

Наталка весела, а Дмитрик — ...

Земля чорна, а хмарка — ...

Річка глибока, а струмочок — ...

11. Прочитай вірш

Борсучок гриби збирав,
під пеньочок заглядав,
Їстівні складав у кошик,
а отруйні обминав.

Від грибів в очах рябіло,
взявся наш борсук за діло.

Брав великі, і маленькі,
і товстенські, і худенькі.

Тьмяні, білі, кольорові —
всі вони були чудові.

Просушив їх на сучках,
все розклав по рюкзаках,

Назбирав духмяні трави,
щоб були смачні приправи.

Ляже снігова подушка,
буде він варити юшку.

Влітку й ти часу не гай,
трави і гриби збирай!

Ольга Данилко

- Випиши слова, протилежні за значенням, парами за зразком:

Зразок: Отруйні — їстівні.

12. Прочитай текст.

Лисенятко Рудик і вовченятко Сірко були друзями. Вони ходили разом до лісової школи. Рудик був тихеньким і боязким, а Сірко галасливим і дуже хоробрим. Лисеняткові навчання давалось легко, а вовчикові — важко. Один з них був балакучим і любив розповідати усілякі історії, а другий — уважно їх слухати. Але, незважаючи на те що вони були різні, разом їм було весело і цікаво.

- Впиши парами слова, протилежні за значенням.
- До підкреслених слів добери слова, протилежні за значенням.

13. Прочитай слова. Поєднай слова, протилежні за значенням, і запиши парами.

Близько, світло, гарячий, мовчати, сум, важкий, говорити, далеко, легкий, темрява, радість.

- Яке слово не має пари? Добери до нього протилежне за значенням слово і запиши.

Багатозначні слова. Пряме і переносне значення слів

Запам'ятай!

- В українській мові є слова, які мають кілька значень. Такі слова називають багатозначними.
- Слова вживають у прямому і переносному значеннях.

Потренуйся!

1. Прочитай значення слів.

Корінь — щось основне: корінь дуба, рослини, слова.

Крило — літальний орган птахів, несуча поверхня літака, дашок над колесом автомобіля, бокова частина будівлі.

Ключ — згряя птахів у небі, нотний знак, гайковий ключ — інструмент.

Сендвіч — бутерброд, жива реклама — (людина, яка на грудях і спині носить рекламні плакати).

- Склади речення з кожним зі слів.

2. Прочитай.

1. Навіть пташка має рідну землю. 2. Земля багата — народ багатий. 3. Без сім'ї — нема щастя на землі. 4. Землю красить сонце, а людину — праця. 5. Родить не земля, а руки. 6. У Землі супутник — Місяць, а в людини — книжка. 7. Золото добувають із землі, а знання — із книжки.

- Спиши. У дужках до слова земля добери лексичний відповідник, скориставшись довідкою.

Довідка: Батьківщина, країна, світ, природа, ґрунт, планета, надра.

3. Прочитай словосполучення. Підкресли однією лінією слова, ужиті в прямому значенні, двома — у переносному.

Свіжий погляд, свіжий хліб, свіжий букет, свіжа сорочка, свіжа новина, свіжа газета, свіжий кефір, свіжа кава, свіже повітря, свіжа риба, свіжі вареники, на свіжу голову, свіжі сили, по свіжих слідах, свіжа їжа.

4. Прочитай пряме і переносне значення слова зебра.

У прямому значенні:

Зебра — тварина, африканський родич нашого коня, належить до класу ссавців, є одним із символів тваринного світу Африки.

У переносному значенні:

Зебра — пішохідний перехід (ділянка проїзної частини або інженерна споруда, призначена для руху пішоходів через дорогу).

- Наведи приклади слів, ужитих у прямому і переносному значеннях. Запиши їх.

5. Прочитай. Назви слова, ужиті в переносному значенні.

Без плаща, без парасолі прудконогий вітер в полі. (*Наталка Книшова*)

Щука згадує свої із рибалками бої. (*Віра Паронова*)

Між беріз той гриб стояв, на підлеглих поглядав. (*Валерій Фурса*)

Нарядилась осінь в золоте намисто, золоте волосся розплела над містом. (*Марія Хоросницька*).

- Склади і запиши речення про вітер зі словами в переносному значенні.

6. Розподіли слова, ужиті в прямому і переносному значеннях.

Глибокий сон

глибокий тунель

чисте небо

чиста підлога

розбудити думку

розбудити дитину

кришталевий дзвін

кришталевий келих

7. Прочитай текст.

Осінь підкралась непомітно. Ще вчора дерева пишались буйними зеленими кронами, а сьогодні в їхні зачіски вплелися жовті, багряні, руді пасма. Ліс о цій порі причепурився — приміряв строкате вбрання. Вітерець пестить гілочки калини, а вона убралась в червоне намисто, немов красива дівчина біля воріт.

- Випиши слова, ужиті в переносному значенні.

8. Прочитай.

Холодний вітер зривав з дерев поруділе листя.

Холодний погляд дідуся змусив Петрика швидко виконати роботу. Холодний розум і витримка допомогли морякам не загинути під час шторму. Холодний апельсиновий сік добре тамує спрагу.

- Випиши сполучення слів, які вживають у прямому і переносному значеннях.

9. Дізнайся лексичне значення сполучення слів:

За вуха не відтягнеш — ...

Вуха в'януть — ...

Вуха на сторожі — ...

Нагострити вуха — ...

Усмішка до вух — ...

Перевір себе

1. До якої тематичної групи належать слова *теніс, футбол, хокей*?
 - А навчальні предмети;
 - Б канцелярське приладдя;
 - В види спорту.
2. Познач рядок, у якому слово вжито в переносному значенні.
 - А золоті прикраси;
 - Б золота каблучка;
 - В золота осінь.
3. Познач рядок, де виділене слово є багатозначним.
 - А вишневе *варення*, яблучне *варення*, сливове *варення*;
 - Б музичний *ключ*, гайковий *ключ*, журавлинний *ключ*;
 - В глибока *річка*, широка *річка*, мілка *річка*.
4. Познач рядок слів, близьких за значенням до слова *товариш*.
 - А знайомий, сусід;
 - Б однокласник, родич;
 - В друг, приятель.
5. Познач рядок слів, протилежних за значенням.
 - А здоров'я — хвороба, праця — відпочинок;
 - Б захворіти, занедужати;
 - В оповідання, казки, вірші.

6. Обери вислів, значення якого «мало».

А як кіт наплакав;

Б як зірок на небі;

В як сніг на голову.

3. ЧАСТИНИ МОВИ

Запам'ятай!

- Слова можна об'єднати в групи залежно від того, яке питання ми до них ставимо. Такі групи слів називають **частинами мови**.

Потренуйся!

1. Прочитай.

Ще берези не встигли як слід приміряти осінні сукні — на них і позолоти, і водночас зéлені вдосталь. А зима підкралася, сипонула снігом сипучим та мороз тріскучим — стоять білокори ні в сих ні в тих. Ніяково їм перед вільхами та осиками, бо ті завчасно підготувалися до холодів — струсили усе до решти листячко зі своїх корячкуватих чорних лап.

Микола Магера [10]

- Випиши підкреслені слова. На які питання вони відповідають?
- Випиши з тексту виділені слова. На які питання вони відповідають?
- Доповни ланцюжок слів.

Берізки (які?) білокори, ..., ...

2. Прочитай речення. Добери заголовок.

1. Береза досягає висоти **двадцяти-двадцяти** п'яти метрів. 2. Повітря березняків чисте, прозоре, сповнене особливо тонким ароматом — березове листя виділяє фітонциди, здатні вбивати хвороботворні бактерії.

- Випиши виділені слова. На які питання вони відповідають?

3. Допиши слова, які відповідають на питання:

Хто? Що	Який? Яка? Які?	Що робить? Що зробить?
яблука	смачне	достигає
груші	соковите	виросте
...
...
...
...
...

СЛОВА, ЯКІ НАЗИВАЮТЬ ПРЕДМЕТИ (ІМЕННИКИ)

Запам'ятай!

- Слова — назви неістот відповідають на питання *що?* *Олівець, сонечко, дерево.*
- Слова — назви істот відповідають на питання *хто?* *Білочка, хлопчик, дівчинка.*
- Іменники — це слова, які називають предмети та відповідають на питання *хто? що?*

Потренуйся!

1. Прочитай вірш.

Весь наш клас копає грядку,
сіє, садить по порядку
всю городину у ряд:
баклажани, біб, буряк,
гарбузи, горох, гірчицю,
редьку, сою, моркву, мак,
перець, дині, кавуни,
кріп, петрушку, пастернак,
огірки і помідори,
кабачки і патисони,
і капусту, й бараболю,
і цибулю, і квасолю.
Сієм, садим. Хай росте!
Ми городники на те.

Олексій Катрич [26]

- Що посадили городники? Продовж речення:
Городники посадили на грядці: баклажани, біб,

....,,,

- Який овоч не посадили городники? Прочитай і відгадай загадку.

Під землею народилась
і для борщичу згодилась.
Мене чистять, ріжуть, труть,
смажать, варять і печуть.

2. Прочитай текст.

Не встиг заєць додому повернутись, як вдячні звірі, яких він яблучками почастував, теж не забарились. Ведмідь меду солодкого і пахучого приніс, кріт — хрумкої моркви, їжачок — грибочків смаченьких, білочка — горішків лісових.

З казки «Яблука для зайченят»

- Хто прийшов до зайчика? Продовж речення.
До зайчика прийшли: ведмідь,,,
- Запиши відповіді на запитання:

- Що приніс ведмідь?
- Що приніс кріт?
- Хто приніс грибочки?
- Що принесла білочка?

3. Прочитай вірш.

Дві сороки-білобоки
повпирали крила в боки
Їм на скрипці коник грає —

вниз і вгору смик літає.
Чорний жук з-під зелен-листу
Дме в трубу у голосисту.
А дзвіночки голубенькі —
дзеньки-бреньки, дзеньки-бреньки!
Ну й таночок! Ну й танок
в білобочок, у сорок!

Володимир Лучук [17]

- Постав питання до підкреслених іменників. Випиши іменники за зразком.

Зразок. (Хто?) сороки, ..., ...,

(Що?) крила, ..., ...,

4. Прочитай текст.

Готується до зими тваринне царство. Роблять запаси білочки й бобри. Облаштовують нори миші й борсуки. Готується до зимової сплячки їжак.

А щодо зайця, то в нього турботи не лише про житло і їжу, а й про власну шубку — з першим снігом треба міняти сіру на білу, щоб мисливці не вгледіли, щоб лисиця чи вовк не спіймали...

Валентина Невська [22]

- Вимов звуки та назви букви в підкресленому слові. Запиши звукову схему цього слова.
- Спиши перший абзац. Виділене слово поділи для переносу.
- Випиши з тексту іменники за зразком.

Зразок. (Хто?) Білочки, ..., ..., ...,

(що?) Царство, ..., ...,

7. Прочитай загадку. Відгадай її.

Зелений чуб, червоний бік,
Смачний із нього чавлять сік.
Ґаздині варять з ним борщі,
Росте в городі на кущі.

- Вибери та запиши слова до питань:

(Хто?) ...

(Що?) ...

- Запиши речення: *З помідорів варять ..., роблять ..., ...*

8. Заміни словосполучення за зразком.

Зразок. Варення з малини — малинове варення.

Джем зі слив — ..., желе з полуниць — ..., сік з винограду — ..., компот з яблук — ...

- З одним зі словосполучень склади і запиши речення (на вибір).

9. Прочитай текст. Постав до нього кілька запитань.

Бджоли — невеликі комахи. Вони постійно трудяться. Рано-вранці бджоли вилітають з вуликів. Весь день вони збирають солодкий нектар із квітів, запилюють рослини. І тільки пізно ввечері повертаються у вулики — справжні фабрики з виробництва меду. У них бджоли не відпочивають, а переробляють солодкий нектар на мед.

Із книги «Природознавство» [25]

- Випиши виділені іменники. Зміни їх так, щоб кожне означало один предмет. Запиши.
- Зразок. *Комахи* — *комаха*.
- «Збери» прислів'я зі слів і запиши. Поясни його зміст.

Та, бджола, й, працює, мала, а.

10. Прочитай текст.

Як скінчиться листопад, то вже мине й осінь. Павук-ниткоплут давно під листям сні дивиться. Тихесенько шарудять під корою жуки-короїди. А борсук ледве пропхався у свою нору, такий гладкий став за літо.

Тільки зайцеві все байдуже, у нього під кожушком густе підшерстя виросло.
— Ось глянь, який у мене кожушок, — стає він поперед очі жабі. — Чи гарний?
— Та гарний, гарний, — ледь чутно каже жаба, а сама трясеться від холоду...

Юрій Старостенко [10]

- Назви героїв казки. Прочитай виразно діалог зайця і жаби.
- Добери до виділеного слова близьке за значенням.
- Прочитай ще раз текст. Назви іменники — назви істот та неістот.
- Спиши другий абзац. У підкреслених словах вимов звуки та назви букви. Запиши звукову схему цих слів.

11. Прочитай вірш і спиши.

Ясен місяць-місяченько
Йде із ярмарку хутенько,
якнайшвидше шлях долає,
для дітей покупки має.
Купив яблук, ягід тато
яснозорим всім малятам.

Леся Вознюк [6]

- Вимов звуки і назви букви у виділених словах. У якому зі слів буква **я** позначає два звуки?
- Відшукай ще слова, у яких є букви, що позначають два звуки. Запиши звукові схеми цих слів.
- Назви іменники — назви істот та неістот.

12. Прочитай назви тварини і запиши, що любить їсти кожна з них.

Зайчик — ...

білочка — ...

їжачок — ...

собачка — ...

котик — ...

мавпа — ...

горобчик — ...

дятел — ...

корова — ...

бджілка — ...

Зразок. Ведмідь — малину.

- Усно постав запитання до кожного слова.
- З однією парою склади і запиши речення (на вибір).

Велика буква в іменах, по батькові та прізвищах

1. Прочитай вірш і спиши.

Василина і Варвара,
Петрик, Дмитрик і Василь
подорожник, ряст збирали,
кропиву, волошки, хміль.

Олексій Катрич [26]

- Поясни, чому підкреслені слова пишемо з великої букви. Запиши імена та прізвища своїх друзів.

2. Прочитай текст.

Якщо задуматись або пошукати в книжках, то можна знайти потаємне значення кожного прізвища. Звісно, чимало прізвищ пов'язано з різноманітними професіями: Бондар, Стельмах, Шевчук, Коваль, Колісник. Є й такі, що вказують на річку, село, місце, звідки родом предки: Дончик, Хоролук, Поліщук. Багато прізвищ походить від імен: Климовець, Стась, Стефанчук. Трапляються й чудернацькі прізвища, на кшталт Буряк, Гарбуз, Борщ, Вовк, Гриб, Галушка, Вареник. Цікавий світ прізвищ. У них — наша історія, наше минуле, наш родовід.

За Михайлом Слабошпицьким [2]

- Що нового ти дізнався / дізналася про прізвища людей? Поміркуй над походженням свого прізвища.

- Запиши кілька прізвищ своїх знайомих, друзів.

3. Прочитай текст.

Наша родина

Нас у сім'ї четверо: мама Оксана Іванівна, тато Петро Михайлович, моя сестричка Оля і я. Звуть мене Дмитрик. У мами є своя мама — бабуся Ірина і свій тато — наш дідусь Іван. Є вони і в тата — наші бабуся Надія і дідусь Михайло. Я для них онук.

- Склади і запиши розповідь про свою родину.

4. Прочитай текст.

Історія України налічує багато видатних людей: княгиня Ольга, князі Святослав, Володимир Великий, Ярослав Мудрий, літописець Нестор. У часи ближчі — це славні козацькі гетьмани та полководці: Дмитро Вишневецький, Самійло Кішка, Петро Сагайдачний, Богдан Хмельницький, Іван Сірко, Іван Мазепа, Пилип Орлик.

- Спиши. Поясни правопис слів з великої букви. Підкресли їх.

5. Прочитай.

На уроці читання Оксана Михайлівна прочитала нам казку Івана Яковича Франка «Фарбований лис». Марія Матвійчук та Михайло Давидюк намалювали ілюстрації до казки, а Мирослава Данилко виліпила з пластиліну кумедного лиса.

- Спиши текст. Підкресли імена, прізвища та по батькові людей.

Велика буква в кличках тварин

1. Прочитай вірш і спиши.

Гірко плаче котик Мика —
Його песик Тяпа смика,
А під ґанком плаче Тяпа —
Його котик Мика дряпа.
Знову мирить їх Оленка:
«Вас обох люблю, маленькі!»

Зоряна Живка [3]

- Підкресли слова — назви тварин однією рисою, а клички — двома. Поясни правопис слів.
- Які клички тварин ти знаєш?

2. Прочитай.

Неподалік від лісу стояла хатинка. Жив у ній дідусь Архип, а з ним — безліч приручених тварин. Щодня бігали до нього сільські діти. Кожен тут мав свого улюбленця і бавився з ним. Великого рудого кудлатого собаку всі звали Рудик, сірого пухнастого кота — Димок, коричневого півня з барвистим хвостом — Красень, маленького біленького кролика звали Масік. Але найбільше усіх тішила непосидюча рожева свинка Хрюня.

- Випиши з тексту назву і кличку кожної тварини, а потім те, що сказано про неї.

Зразок. Собака Рудик — великий, рудий, кудлатий.

3. Прочитай. Випиши клички котів.

Найбагатший кіт — американець Чарлі Чан. Найбільший кіт — Хомі. Його маса 27 кг, а тіло завдовжки близько метра! Австралійський кіт Пус прожив на світі 36 років. Киця Датсі зі США подарувала господарям 420 кошенят.

Із книги «Я пізнаю світ: тварини» [33]

- Запиши відомі тобі клички.

4. Добери з дужок до слів — назв тварин кличку. Запиши парами за зразком.

Зразок: кінь Орлик.

Кінь, корова, папуга, кіт, пес.

(Сірко, Кеша, Лиска, Орлик, Мурчик)

5. Прочитай.

Жили собі двоє мишенят — Круть та Верть і півник Голосисте Горлечко. Мишенята тільки й знають, що танцюють та співають. А півник удосвіта встане, усіх піснею збудить та й до роботи береться.

- Пригадай назву казки, яка так починається.
- Випиши назви і клички тварин. Запиши, якими були мишенята, а яким півник.
- Пригадай назви інших казкових героїв і їх клички. Запиши їх.

Велика буква в назвах міст, сіл, річок

1. Прочитай.

Найбільше місто України — Київ. Це столиця країни. Названо воно на честь засновника міста — князя Кия.

Велике старовинне місто Львів. Його заснував Данило Галицький. І назвав ім'ям свого сина Лева.

Місто Харків розташоване на річці Харків.

За Дмитром Чередниченком [16]

- Випиши перше речення кожного абзацу. Підкресли назви міст, річок.
- З якої букви потрібно писати назви міст і річок?

2. Прочитай.

Береги України омивають Чорне й Азовське моря. Блакитними стрічечками течуть до них ріки. Найбільша ріка в Україні — величний сивий Дніпро. Не менш відомі — Десна, Черемош, Дністер, Псел, Ворскла, Тиса, Прут, Латориця, Стрий. Дзеркальним блиском радує око плесо озер Синевір і Світязь.

- Випиши назви морів, річок, озер.
- Допиши назву ріки (озера), що протікає у твоїй місцевості.

3. Прочитай.

Багато чудових сіл, великих і малих, є в Україні. І яких тільки назв ти не почувеш. Є і Козак, і Світле, і Грушка, і Довжок, Кульчіївці, Кадиївці, Ружанівка, Колодіївка, Дубове. І ще безліч їх, ошатних, прибраних, квітучих і рідних!

- Спиши текст. Підкресли назви сіл.
- Запиши назву села чи міста, у якому живуть твої родичі.

4. Прочитайте лист дівчинки, яка хоче з вами познайомитись.

Добрий день! Я — Наталка Петренко. Живу на Хмельниччині, у старовинному місті Кам'янець-Подільський на вулиці Північній. За красу і неповторність моє місто називають перлиною Поділля. Через моє місто протікає річка Смотрич. На її берегах розташовані села Шутнівці, Цвіклівці, Устя.

У мене є подруга Марічка. Вона живе на вулиці Соборній. Ми хочемо з вами товаришувати.

- За зразком листа, який написала Наталка, склади і запиши свій лист.

5. Прочитай і спиши текст.

Україна — це Карпати і Чорне море, Полісся і степи Херсонщини, Придніпров'я і Галичина. Це чудові, гостинні, працьовиті люди, які живуть у містах і селах. Я люблю свою Батьківщину — Україну.

- Поясни вживання великої букви в словах. Запиши звукові схеми виділених слів.

Велика буква в назвах вулиць, площ і майданів

1. Прочитай.

У великих і малих містах України є вулиці, площі, майдани, алеї. Зазвичай вони розташовані в центрі міста і є місцем відпочинку, проведення масових заходів, концертів, свят, виставок. У кожного з них своя історія, назва.

У Києві відомими є вулиця Хрещатик, Андріївський узвіз, площі Праці, Перемоги, алеї Закоханих, Творчості.

- Спиши останні два речення. Поясни вживання великої букви у словах.
- Запиши назву вулиці, площі (майдану, алеї) у твоєму місті / селі.

2. Прочитай.

У центрі Києва піднімає в небо свої дзвіниці Софійський собор. На крутих схилах Дніпра милують око церкви Києво-Печерської лаври. Хрещатик і Майдан Незалежності, архітектурні споруди і пам'ятники — усе це історія України, наша пам'ять, наша гордість.

- Спиши текст. Підкресли слова, записані з великої букви. Поясни їх правопис.

3. Прочитай.

Місто Львів заснував король Данило Галицький і назвав на честь свого сина Лева. Головна вулиця Львова — проспект Свободи. Він тягнеться від площі Адама Міцкевича до оперного театру. Площа Ринок — серце Львова. Під проспектами Шевченка, Свободи і Чорновола протікає захована у міський водогін річка Полтва. Вулиці та площі міста зачарують своєю красою і неповторністю.

- Поясни вживання великої букви у словах.

4. Прочитай слова. Утвори й запиши словосполучення, дібравши відповідні слова з довідки.

Країна, місто, вулиця, село, прізвище, ім'я, річка, кіт.

Слова для довідки: Дністер, Україна, Київ, Хрещатик, Шевченко, Тарас, Мурчик, Калинівка.

- Склади і запиши речення з одним зі словосполучень (на власний вибір).

5. Прочитай текст.

Батьківщина

Де ви народилися? Яку назву має село, селище чи місто, де ви живете, ходите до школи? Це і є ваша маленька батьківщина. А якщо зібрати маленькі батьківщини всіх дітей нашої країни — вийде одна велика Батьківщина.

- Усно дай відповіді на запитання. Запиши їх.

Перевір себе

1. Скільки іменників у наведеному реченні?

Жучок задрімав під листочком.

А один;

Б два;

В три.

2. Познач рядок, у якому слова відповідають на питання *хто*?

А учень, білочка;

Б річка, ліс;

В конвалія, сосна.

3. Познач рядок, у якому слова відповідають на питання *що*?

А моряк, море;

Б шофер, машина;

В квітка, дерево.

4. Познач рядок, у якому слова записані правильно.

А володимир, сергій, іринка;

Б Володимирська, Донецьк, Мурчик;

В ялта, харків, київ.

5. Поміркуй, з якої букви (великої чи малої) слід писати окремі слова. Спиши речення.

(Т,т)арас (Г,г)ригорович (Ш,ш)евченко народився у (С,с)елі (М,м)оринці. Дитячі роки провів у (С,с)елі (К,к)ирилівка.

СЛОВА, ЯКІ НАЗИВАЮТЬ ОЗНАКИ ПРЕДМЕТІВ (ПРИКМЕТНИКИ)

Запам'ятай!

- Прикметники — це слова, що називають ознаки предметів та відповідають на питання: **який? яка? яке? які?**

Потренуйся!

1. Прочитай.

Як гарно звучать слова: сонечко, квітка, їжачок. Сонечко — світить, квітка — цвіте і пахне, їжачок — буркотить... А які в них кольори? Сонечко — жовте, квітка — червона, їжачок — сіренький. Ми можемо визначити колір будь-якого предмета, указати його розмір, характер. Ми можемо словами намалювати яскраву, різнокольорову картинку.

- Випиши назви кольорів. Усно постав до них запитання.
- Запиши назви кольорів, які ти знаєш.

2. Прочитай вірш і спиши.

Земля — ласкава, добра, рідна,
а сонце — щире, золоте,
а небо — лагідне, погідне,
життя — прекрасне, дороге.

Леся Лужецька [21]

- Зверни увагу на підкреслені слова. На які питання вони відповідають?
- Усно добери свої ознаки до виділених слів.

3. До поданих слів, які є назвами предметів, добери якнайбільше слів, які є назвами ознак.

Зразок: лимон — соковитий, жовтий, ароматний, кислий, корисний.

Груша — ..., ...,

Зима — ..., ...,

Хлопчик — ..., ...,

Стіл — ..., ...,

- На які питання відповідають дібрані слова?
- Як називають ці слова?

4. Прочитай загадки і відгадай їх.

◆ Дуже гарна молодиця:
Кучерява, білолиця,
Загорнула у хустину
Золоті смачні зернини.	◆ Носить цей поважний пан
Помаранчевий жупан.
Листя в нього, як картуз.
Називається...
◆ Заховалась під землею,
А коса росте над нею.
Соковита і смачна.
Відгадайте, хто вона.	◆ Довгоносий дід Мартин
нахилився через тин.
Капелюшок жовтий має,
В нім насіння він тримає.

Валентина Гуріна [8]

Слова для довідок: кукурудза, морква, гарбуз, соняшник.

- Які слова допомогли тобі відгадати загадку? Спиши одну з них (на вибір).
- Підкресли прикметники.

5. За поданими ознаками упізнай предмети і допиши їх назви.

Шкіряний, круглий, футбольний

Холодне, шоколадне, смачне

Лісова, ніжна, запашна

Працьовиті, чемні, старанні

- Назви ознаки інших предметів, добре відомих тобі (на вибір).
- Постав запитання до підкреслених слів.

6. Прочитай текст.

Обереги — давні добрі символи нашого народу. Їхнє коріння сягає глибини століть. Здавна живуть мамина пісня, батькова хата, дідусева казка, бабусина вишивка. Оберегайте традиції минулого! З любов'ю й теплом ставтесь до народних символів.

За Василем Скуратівським [15]

- До чого закликає автор? Спиши останні два речення. Поясни вживання знака оклику.
- Випиши з тексту іменники та зв'язані з ними за змістом прикметники за зразком.

Зразок. Обереги (які?) давні, добрі.

Пісня (яка?) ..., хата (яка?) ..., вишивка (яка?)
..., казка (яка?) ..., символи (які?)

7. Прочитай текст.

Нарешті настала зима — довгождана, вимріяна, срібляста. Після сльотавої осені зимонька дарує нам безліч казкових і чарівних свят, одягає дерева в білі сріблясті коштовні шати. Усе навкруги стає таємничим, незвичайним.

- Спиши друге речення. Підкресли прикметники.
- Запиши, за що ти любиш зиму.

8. Прочитай текст.

Присмерком починають спускатися на землю перші пухнасті сніжинки. Спочатку їх небагато, а потім більше і більше пурхає їх у холодному повітрі, безшумно сідає на темне листя, кошлаті гілки ялин. М'яка ковдра стелиться по землі.

Володимир Пархоменко [23]

- До виділених слів добери з довідки слова, близькі за значенням.

Слова для довідки: мохнаті, морозному, почорнілі, кудлаті, пухнаста.

9. Прочитай пари речень.

1) Голосний дзвоник покликав учнів на урок. Тихий вітерець шелестів жовтим листям.

2) Велика хмара затулила все небо. Мала Оксанка розглядала каштанчик.

- Випиши слова, протилежні за значенням.

10. До поданих назв ознак добери протилежні за значенням і запиши їх.

Свіжі квіти — ... квіти, свіжа сорочка — ... сорочка, свіжі новини — ... новини, свіжий батон — ... батон.

Слова для довідки: зів'ялі, брудна, старі, черствий.

- Склади і запиши речення з одним зі словосполучень (на власний вибір).

11. Прочитай народні прикмети.

Грудень холодний та сніжний — на врожай. Якщо січень сухий, морозяний, то буде сухе спекотне літо. У лютому сніг глибокий — буде хліб високий.

- До підкреслених слів добери протилежні за значенням.
- До виділеного слова добери близькі за значенням.

12. Прочитай.

Карпатське озеро Синевір називають «лісовим люстерком». Вода в ньому дуже прозора — видно все, що відбувається на дні. Воно наповнюється струмками та підземними водами. Ліси довкола озера є Національним парком. Багато тутешніх рослин і тварин занесені до Червоної книги України.

- Спиши текст. Підкресли іменники разом із прикметниками, з якими вони зв'язані.
- Добери до виділеного слова назви ознак, близькі за значенням.

13. Заміни виділені слова прикметниками.

Одяг для роботи; хліб з жита; сік з яблука; стіл з дерева; колесо з гуми.

Зразок. Одяг для роботи — робочий одяг.

- Запиши утворені словосполучення.
- Усно склади речення з одним з них.

14. Прочитай текст. Добери самостійно прикметники за змістом. Запиши.

Скільки в лісі всього цікавого й корисного! У лісі ми насолоджуємося ... природою, слухаємо ... спів, спостерігаємо за ... мешканцями, дихаємо ... повітрям, відпочиваємо.

15. Прочитай текст. Знайди в тексті опис горобчика.

Горобець — невеличкий птах з попелясто-сірою голівкою, яскраво-коричневою спинкою та чудовою чорною «краваткою» на грудях. Самки горобців — не такі яскраві, мають сірувато-коричнє забарвлення.

Горобці — птахи осілі, живуть в одних місцях протягом року. Гнізда будують із соломи, ганчір'я, паперу, вовни і різного мотлоху. Горобці живляться різноманітною їжею.

- Дай повні відповіді на запитання:

1. Який горобчик за розміром?
2. Яка у нього голівка?

3. Яка спинка?

4. Що є в горобчика на грудях і горлі?

5. Якого кольору самки горобців?

- Запиши відповіді. Підкресли прикметники.

16. Прочитай слова.

Сміливий, хоробрий — ...; радісний, усміхнений — ...; мудрий, кмітливий — ...; уважний, турботливий — ...; **лагідний**, чуйний —

- Добери з довідки слова, близькі за значенням.

Слова для довідки: відважний, веселий, розумний, дбайливий, добрий.

- З однією групою близьких за значенням слів склади і запиши речення (на власний вибір).

17. Прочитай.

Чим пахне зима?

Зима пахне сріблом місячного сяйва на снігу, тремтливим мереживом інею на деревах. Вибагливою витинанкою іскристих візерунків на вікні, радісною метушнею довкола пухнастої ялинки, вічною загадкою святкової коляди. Пустотливим вітриком, запряженим у твої санчата.

Ольга Тимофєєва [28]

- Перекажи текст. Назви прикметники, ужиті в тексті.
- А чим, на твою думку, пахне зима? Склади і запиши два речення, використовуючи прикметники.

Перевір себе

1. Познач рядок слів, які називають ознаки предметів.
А солодка, смачна, шоколадна;
Б доброта, лагідність, матуся;
В посадити, посіяти, зібрати.
2. Познач запитання до словосполучення **високі гори**.
А який?
Б які?
В яка?
3. Познач слово, протилежне за значенням до **короткий**.
А малий;
Б великий;
В довгий.
4. Познач слово, яке є близьким за значенням до слова **веселий**.
А похмурий;
Б радісний;
В чемний.
5. Познач рядок слів, ознак зимової погоди.
А радісна, щира, чемна;
Б морозна, сніжна, холодна;
В похмурий, дощовий, вітряний.

СЛОВА, ЯКІ НАЗИВАЮТЬ ДІЇ ПРЕДМЕТІВ (ДІЄСЛОВА)

Запам'ятай!

- Дієслова — це слова, які називають дії предметів і відповідають на питання: **що робити? що робить? що роблять? що робив? що зробив? що робитиме? що зробить?**

Потренуйся!

1. Прочитай текст.

Тихо в лісі, тільки поскрипує веселий морозець. Тварини лісові не бояться снігу й морозу. Одяглися звірятка в тепле хутро, а пташки — в густий пушок і шукають собі їжу.

Вилізла з нори мишка, озирнулася навкруги. Тихо. Очі сліпить білий сніжок. Поласувала сухим насінням і почала хутро чистити. Раптом стрибнула на пеньок білка з шишкою. Сіла і почала снідати.

Олександр Копиленко [2]

- Випиши підкреслені слова. Усно постав до них запитання. Як називають ці слова?
- Розкажи, як інші звірята живуть узимку.

2. Прочитай.

Сяє двір пушинками —
Білими сніжинками,
Сніг летить лапатий —
Проситься до хати.
І мороз вже щулиться,
Оглядає вулицю,
Зманює тихенько
Діточок маленьких.

Лідія Кур'яненко [15]

- Допиши до іменників дієслова з вірша.

Зразок. Двір (що робить?) сяє.

Сніг (що робить?) ...; ...;

мороз (що робить?) ...; ...;

3. Прочитай і відгадай загадку.

Стало біло навкруги —
я розтрушую сніги,
наганяю холоди,
води сковую в льоди.
В дружбі з дітьми я всіма.
Здогадались? Я —

- Запиши загадку разом з відгадкою. Підкресли дієслова.

- Продовж речення, уставляючи дієслова.

Узимку діти ... на санчатах і ковзанах, ... сніго-
ву бабу, ... у сніжки.

4. Прочитай.

Орхідеї потрапили до Європи у вісімнадцятому столітті. Надзвичайна краса квітки і п'яний аромат заворожили усіх. Люди прикрашали орхідеями оселі, модниці приколювали квітку до одягу.

- Що нового ти дізнався / дізналася? Які квітучі кімнатні рослини ти знаєш?
- Випиши з тексту дієслова до іменників.

Орхідеї (що зробили?) ...; краса й аромат (що зробили?) ...; люди (що робили?) ...; модниці (що робили?)

- У виділеному слові вимов звуки і назви букви. Зроби звукову схему слова.

5. Прочитай текст.

Дельфіни спілкуються між собою особливою мовою. Вони свищать, клацають, навіть нявкають. Кожен вид свисту має своє значення.

Дельфіни люблять людей. Своєю любов'ю вони виліковують різні захворювання. Під наглядом тренерів діти гладять дельфінів, граються, плавають та розмовляють з ними.

Із книги «Я пізнаю світ: тварини» [33]

- Продовж речення дієсловами з першого абзацу за зразком:

(Хто?) дельфіни; дельфіни (що роблять?) спілкуються, свищать, ...,

- Спиши другий абзац, уставляючи пропущені букви. Підкресли дієслова. Усно постав до них запитання.

6. Прочитай вірш і спиши.

Довго цяпав сірий дощ
по брудних калюжах площ.
Плакав, рюмсав і ридав,
всім на світі набридав.

Надія Черкес [16]

- Підкресли дієслова. Усно постав до них питання.
- Знайди у вірші близькі за значенням дієслова. Добери до них слово, протилежне за значенням.

7. Прочитай прислів'я.

Блисне день — згасне ніч.

Посієш вітер — пожнеш бурю.

З вітром прийшло, за вітром і пішло.

Дощ вимочить, а сонечко висушить.

- Відшукай і назви протилежні за значенням дієслова.
- Випиши лише дієслова, протилежні за значенням.

Зразок. Блисне — згасне, ...

8. Прочитай текст.

Домашні тварини живуть.. з л..диною, яка піклу-
єт..ся про них: годує, доглядає, прибирає за ними.
Першим біля людини з..явився собака й охоче
взявся допомагати їй на полюва..і, захищати від

хижих звірів, стерегти ..итло. Він став людині вірним другом.

- Спиши текст, уставляючи пропущені букви та апостроф. Підкресли дієслова. Усно постав до них питання.

9. Прочитай текст.

Кукурудза — найдавніша хлібна рослина Землі. Зерна кукурудзи варили і смажили, з них готували напої. Відваром з листків лікували хворих. Товсті стебла використовували замість дров, з них будували хатини. Тепер із зерен кукурудзи отримують смачну кукурудзяну олію.

- Пригадай, з яких ще рослин виготовляють олію.
- Назви дієслова. Постав до них питання.
- Випиши дієслова і зміни їх так, щоб вони відповідали на питання **що робив?**

Зразок. (Що робили?) варили — (що робив?) варив.

10. Прочитай. До словосполучень з лівого стовпчика добери слово із правого стовпчика.

Ходити на голові

пекти раків

грати на нервах

клювати носом

байдики бити

тримати язик за зубами

шкірити зуби

соромитися

дрімати

дратувати

бешкетувати

сміятися

мовчати

лінуватися

- Запиши 2–3 з них (на власний вибір).

11. Прочитай пари речень.

1) Широке поле пшениці жовтіло за селом. Бабуся поле грядку від бур'яну.

2) Вранці я мию руки, шию, обличчя, вуха. Я маленький їжачок, шию вам я кожушок.

3) На довгий ніс Буратіно сіла муха. Ніс даруночків багато чемним діткам заєць-тато.

Київ заснували три брати.

Пішла Оленка воду брати.

- Постав запитання до виділених слів. Які з них є дієсловами, а які — іменниками?
- Випиши виділені слова разом з тими, з якими вони зв'язані в реченні.

Зразок. Поле пшениці — поле грядки.

12. Прочитай текст

Зірвалася буря. Вищить вітер. Линуть руді, низькі, мов шматки розірвані, хмари. Усе закрутилось, змішалось, загойдалось. Блискавки засівають вогнями. Стріляє, як з гармати, уривчастий грім. Пле прямовисними стовпами завзята злива.

Іван Тургенєв [23]

- Добери заголовок. Запиши, які дії виконували буря, вітер, хмари, блискавки, грім, злива.

Зразок. Буря (що зробила?) зірвалася;
вітер (...?) ...;
хмари (...?) ...;
блискавки (...?) ...;
грім (...?) ...;
злива (...?)

13. Прочитай вірш. Спиши, уставляючи слова з довідок.

... свічки каштана.

Черемшина біла

... тюльпани.

Сонечко ... привітно.

Валентина Гуріна [8]

Слова для довідок: мерехтять, квітне, усміхаються, блищить.

14. Почитай текст.

Пошуки їжі — головна турбота їжачка. Усю ніч він тупає й винюхує, де б що з'їсти. Щоб угамувати голод, йому мало ночі. Тому він часом полює і вден.. . Узимку їжачок спит.. і нічого не їст.. . Пробуджуєт..ся він ранн..ої весни дуже голодний і худий. Прогодувати себе — важка праця.

- Що нового ти дізнався / дізналася про їжачка?
- Спиши текст, уписуючи пропущені букви. Підкресли дієслова.
- Знайди і назви дієслова, які відповідають на питання що робити?

15. Прочитай слова.

Праця, письмо, повага, лікар, жарт, сад.

- Від іменників утвори та запиши дієслова. Усно постав до них питання.

Зразок. Малювання — малювати, ...

16. Прочитай текст. Про що в ньому йдеться?

Прапори з'явилися на нашій землі давно. Учені вважають, що спочатку вони були одноколірними. Згодом їх почали розмальовувати фарбами, вишивати золотом.

Різноманітні прапори були в козаків. Кожен стяг у них — це витвір мистецтва. Несті прапори доручали найхоробрішим воїнам.

Державний Прапор України — синьо-жовте полотнище. Його кольори символізують чисте небо і житнє поле.

- Які ще державні символи ти знаєш?
- Випиши із другого абзацу дієслова. Усно постав до них питання.
- Спиши останній абзац. Підкресли дієслова.
- Виділене слово поділи рисками для переносу. Запиши його звукову схему.

17. З'єднай частини прислів'їв і запиши їх.

Менше говори — ♦

Любиш брати — ♦

Лінивий двічі робить, ♦

♦ люби й віддавати.

♦ скупий двічі платить.

♦ більше почувеш.

- Як ти розумієш їх зміст?
- Підкресли дієслова. Усно постав до них питання.

18. Допиши вірш, користуючись словами з довідки.

Зимонька вправно довкола ...,
 узорі на вікнах з морозом ...,
 з вітром у срібній труби
 Сніг діамантом на сонці

Валентина Гуріна [8]

Слова для довідок: чаклує, малює, сурмить, блищить.

- Підкресли дієслова. Усно постав до них питання.

19. До іменників добери дієслова.

Сніжинки ♦	♦ виє
Вітер ♦	♦ мовчить
Річка ♦	♦ сумує
Сонечко ♦	♦ кружляють

- Склади речення з кожною парою слів і запиши.

20. Прочитай і спиши текст.

Маленькі ведмежата білої ведмедиці народжуються схожими на хом'ячків. Аж до весни мама зігріває їх у сніговому барлозі своїм теплом і годує молоком. Згодом вона навчить їх полювати на здобич і захищатися від хижаків. [33]

- Підкресли слова, які відповідають на запитання що робить?

Перевір себе

1. Познач рядок, у якому записані дієслова.
А пише, працює, малює
Б письмо, праця, малюнок
В письмовий, працьовитий, мальований
2. Познач запитання до словосполучення *сніжинки* (...?) *кружляють*.
А що зробили?
Б що роблять?
В що робило?
3. Познач слово, протилежне за значенням до слова *будувати*.
А розбивати
Б конструювати
В руйнувати
4. Познач рядок слів, близьких за значенням до слова *говорити*.
А шуміти, тупотіти, стрибати
Б розмовляти, казати, балакати
В читати, писати, малювати

5. Познач дієслово, яке утворене від іменника *лікар*.

А лікувати

Б лікувальний

В ліки

6. Визнач, скільки дієслів у тексті.

Людина приручила коня давно. Весь цей час він був її першим помічником і єдиним транспортним засобом. Згодом його замінив автомобіль. А ще в наших містах можна побачити тролейбус, трамвай, автобус. [33]

А 3

Б 4

В 5

ЧИСЛІВНИК

Запам'ятай!

- Числівники — слова, які називають кількість предметів і відповідають на питання *скільки?*
- Числівник — це частина мови.

Потренуйся!

1. Прочитай. Випиши слова — назви чисел.

Один, два, три, чотири, п'ять —

Навчимося рахувати,

Будем цифри впізнавати,

Щоб не помилиться:

Де п'ять, де одиниця.

За Тамарою Коломієць [18]

- На які питання відповідають числівники, ужиті у вірші?

2. Прочитай текст.

Озеро Синевір — найбільше і найкрасивіше озеро українських Карпат. Воно розкинулось між горами, посеред ялинового лісу на висоті дев'ятсот вісімдесят дев'ять метрів над рівнем моря.

Його водне дзеркало має площу 5 гектарів, середня глибина коливається від 8 до 10 метрів, максимальна досягає 22 метрів.

Озеро Синевір утворилося в результаті сильного зрушення, яке було викликане землетрусом, що відбувся 10 тисяч років тому.

Із книги «Енциклопедія для чомусика» [13]

Виконай завдання на вибір:

- Випиши числівники (словами), ужиті в тексті. Усно постав запитання до них.
- Спиши перший абзац. Підкресли власні назви. Над числівниками напиши питання, на які вони відповідають.

3. Прочитай вірш.

Йде до школи їжачок,
За плечима — рюкзачок,
В рюкзачку речей багато —
Треба все порахувати:
Ручка, олівець, лінійка,
Літачок, цукерка, лійка,
Книжка, вудка, поплавок,
Зошит, чашка, пиріжок,
Фарби, ножиці, папір,
Ложка, бублик і кефір.

Наталка Книшова [17]

- Окремо назви предмети, які потрібні їжачкові в школі та які є зайвими. Запиши кількість цих предметів словами.

Потрібні предмети — ...

Зайві предмети — ...

- Обчисли всі предмети, які їжачок поклав у рюкзачок.

Їжачок поклав у рюкзачок ... предметів.

4. Прочитай текст.

Справжній край озер розміщений на півночі Волині.

У волинському Поліссі налічується понад двісті озер. У цьому блакитному намисті найкоштовнішими перлинами є Шацькі озера: понад тридцять великих і маленьких, загальна площа яких понад сімдесят квадратних кілометрів.

У Шацьких озерах водиться тридцять один вид риби, зокрема вугор, сом, окунь, щука, лінь, лящ, плітка, карась, короп, в'юн.

Із книги «Енциклопедія для чомусика» [13]

Виконай завдання на вибір:

- Спиши перший абзац, підкресли числівники, усно постав запитання до них.
- Випиши з тексту числівники.
- З другого абзацу випиши назви риб за абеткою.

5. Прочитай. Що ти ще хочеш дізнатися про слона?

Слон — найбільша сухопутна тварина. Завбільшки він близько **трьох** з половиною метрів, а завважки — до **семи** тонн.

Ця гігантська істота — травоїд. За день слон може з'їсти до **чотирьох п'ятдесяти** кілограмів трави, листя та плодів рослин і випити цілу ванну води — **двісті-триста** літрів.

Із «Енциклопедії для чомучок» [14]

- До якої частини мови належить кожне з виділених слів? Чому ти так вважаєш?
 - Спиши перший абзац. Підкресли числівники.
6. Прочитай дивовижні факти з життя тварин.
- ❖ Кріт може прорити за одну ніч тунель завдовжки сімдесят шість метрів.
 - ❖ Доросла жаба з'їдає за своє життя більше **трьох** тонн комарів.
 - ❖ Щоб зварити яйце страуса, його потрібно кип'ятити не менше сорока хвилин.
 - Випиши числівники. Усно постав до них запитання.

7. Прочитай вірш Тамари Коломієць.

Водить маляр олівцем

Водить маляр олівцем,
Промовляючи тихцем:
— Раз, два — голова.
Три, чотири — очі-діри.

П'ять, шість — рот, ніс,
Сім, вісім — вуха, звісно,
Дев'ять, десять — чуб, кашкет...
Ось і весь він, мій портрет!

За Тamarою Коломієць [18]

- Підкресли числівники.
 - Спробуй намалювати портрет, промовляючи лічилку.
8. Запиши прислів'я, об'єднавши за змістом сполучення слів у колонках.

Краще десять приятелів ♦	♦ ніж один ворог.
Одна книга ♦	♦ ніж сто разів
Краще один раз побачити ♦	почути.
	♦ тисячі людей
	навчає

- Підкресли числівники, які наявні у прислів'ях.

Перевір себе

1. Числівники означають:

- А кількість предметів;
- Б дію предметів;
- В ознаку предметів.

2. Познач рядок, у якому записані всі числівники:

- А клас, учні, школа;
- Б п'ять, сорок, тринадцять;
- В багатий, великий, безмежний.

3. Познач рядок слів, які відповідають на питання скільки?

- А шостий, десятий, тридцятий;
- Б шістнадцять, вісімдесят, три;
- В сьомий, восьмий, десятий.

4. Познач речення, у якому є числівники:

- А На небі з'явилися яскраві зорі.
- Б Веселка має сім кольорів.
- В Тиждень був дощовим і холодним.

5. Скільки у вірші числівників?

Для віночка нашій жабці
Взяли ми по три кульбабки,
Дві ромашки, материнку
Й сім дзвіночків у торбинку.

- А 3; Б 4; В 12.

6. Познач рядок слів, у яких наголос поставлено правильно.

А одина́дцять, чотирна́дцять;

Б оді́надцять, чоті́рнадцять;

В одина́дцять, чоті́рнадцять.

4. СЛУЖБОВІ СЛОВА

Запам'ятай!

- Слова, які поєднують, сполучають інші слова у реченні, називають **службовими**.
- До службових слів не можна поставити питання.
- Службові слова: **на, в, із, по, до, у, над, під, від, біля, а, але, і, тому що**.

Потренуйся!

1. Прочитай текст.

На горбочку, серед старих вишень і кущів калини, стояла хата. Давня українська хата. Високий поріг, на стінах та вікнах — барвисті рушники, у кутку — розмальована піч, під стіною — красуня скриня. У хаті пахне травами...

- Випиши виділені слова. Що це за слова?

2. Прочитай і спиши сполучення слів.

Купатись у річці, спати на подушці, прийти до бабусі, розмовляти із сестрою, сховатися під деревом, живе в дуплі, писати в зошити, наклеїти на картон, літати над полем, перейти через річку.

- Назви слова, за допомогою яких подані словосполучення зв'язані між собою. Як їх називають? Підкресли їх.
- Усно склади з двома словосполученнями речення (на вибір).

3. Прочитай текст.

Милуйтеся квітами в їхньому природному середовищі. Рушайте на прогулянку в ліс, гори, на луки. Відвідуйте місцеві парки. Вирощуйте квіти на пришкільних ділянках та в себе вдома.

Із книги «Природознавство» [25]

- Спиши. Підкресли прийменники.

4. Прочитай текст.

На траві виблискують краплини роси, схожі на діаманти. У кожній росинці виблискують сонячні промінчики. Квіти і трави тягнуться до сонечка. Від рясних дощів і тепла усе навколо буйно росте й зеленіє.

- Спиши подані словосполучення, уставляючи замість крапок прийменники з тексту.

Виблискують (де?) ... траві;
схожі (на що?) ... діаманти;
виблискують (в чому?) ... росинці;
тягнуться (до чого?) ... сонця
росте та зеленіє (від чого?) ... дощів.

5. Зв'яжи кожну пару слів за допомогою прийменників.

Зустрітись, друг; сонце, небо; білочка, дупло;
іграшка, папір; перейти, дорога; прийти, друг; зайчик, кущ.

Зразок. Зустрітись із другом.

- Склади і запиши речення з одним словосполученням (на вибір).
6. Прочитай. Які слова потрібно додати до кожної групи, щоб утворилися речення?
- Гриби, пенька, їжачок, знайшов.
Навколо, він, голки, сироїжку, велику.
Родини, буде, смачна, їжакової, вечеря.
- Склади і запиши речення, додаючи потрібні прийменники. Підкресли їх.
7. Поєднай частини прислів'їв, використовуючи службове слово **а**.
- На сонці тепло, ... біля матері добре.
Де ластівка не літає, ... на весну додому вертає.
- Запиши. Підкресли всі службові слова.
 - На яке питання відповідає виділене слово? Добери до нього слова-синоніми.
8. Допиши речення, уставляючи потрібні за змістом слова.
- Човен пливе (куди?)
Ластівка звила гніздо (під чим?)
Їжачок наколов яблучка (на що?)
Бабуся зварила компот (з чого?)
Діти перейшли (через що?)
- Слова для довідок:** до берега, під стріхою, на голки, з вишень, через дорогу.
- Підкресли службові слова.

9. Прочитай вірш, добираючи пропущені слова з довідки. Запиши.

... бабусі-холодусі
усміх сяє ... лиці.
Ходить ... теплому кожусі,
... дивним пензликом ... руці.
Раз мазок ..., два мазок —
... вікні цвіте бузок,
... на другім — сад казковий
біля місяця-підкови.

Є. Найдт [10]

Слова для довідок: в, з, і, у, а, на.

- Як називають ці слова?

10. Прочитай. До службових слів добери слова з дужок, з якими вони зв'язані. Запиши парами.

У, із, під, над, по, біля.

(Річці, лісом, стежки, скла, ногами, школі.)

11. Прочитай вірш.

Людина починається з добра,
із ласки, щирості й любові,
із батьківської хати і двора,
Із теплоти, що є у кожному слові.

Людина починається з добра,
З уміння співчувати, захистити
Це зрозуміти всім давно пора,
Бо ми прийшли у світ добро творити.

Надія Красоткіна [20]

- Випиши службові слова.

Перевір себе

1. Познач рядок службових слів.

А на, в, із, по, до, над;

Б службовий, служити, служба;

В напам'ять, скрізь, завжди.

2. Познач рядок слів із прийменниками.

А набік, угорі, взимку;

Б подорож, доплив, написав;

В на дорозі, у полі, через річку.

3. Познач слово, яке потрібно вписати в речення:

Діти вийшли ... класу.

А до;

Б з;

В в.

4. Познач рядок, у якому немає помилок.

А заєць по біг до лісу.

Б заєць побіг до лісу.

В заєць побіг долісу.

5. Скільки у вірші службових слів?

Світлий ранок в темний ліс

на сніданок роси ніс.

По бадиллі, по корчах

у барилі на плечах.

Тамара Коломієць [18]

А 4;

Б 5;

В 6.

5. РЕЧЕННЯ

Розповідні речення

Запам'ятай!

- Речення виражає закінчену думку.
- Речення, у якому про щось розповідається або повідомляється, називають **розповідним**.

Потренуйся!

1. Прочитай. Кінець кожного речення позначай зниженням голосу.

Соняшник завезли до нас із теплих країн. Його називають «квіткою сонця». Це тому, що золотиста «голівка» соняшника нагадує Сонце. У насінні соняшника є чудовий рослинний жир — олія. Вона смачна і корисна.

- Скільки речень у тексті? Про що розповідається в кожному з них?
- Спиши четверте і п'яте речення.
- У виділеному слові вимов звуки і назви букви. Поділи слово для переносу і склади звукову схему.
- До підкресленого слова добери протилежне за значенням.

2. Прочитай. Поясни, які рядки слів можна назвати реченням.

Добре пригріває весняне сонечко

Скресла крига

На деревах набубнявіли

Поодинці визирнули підсніжники

З-під снігу пробивається зелененька

Лунають пісні перших посланців весни

- Спиши речення. Який знак поставиш у кінці?
- Познач речення, яке відповідає схемі:

_____.

- Усно доповни інші рядки, щоб утворилися речення.

3. Прочитай текст. Установи межі речень. Прочитай уголос, позначаючи кінець кожного речення зниженням голосу і паузою.

Поспішають зустріти весну квіти. Горять поблизу струмка ліхтарики мати-й-мачухи. Скромно виблискують квіти гусячої цибульки. Ліловими озерцями розлився ряст. Розглядає своїх сусідів різноколірна медунка. Дзвенить від комах галявина. Пурхають барвисті метелики.

- Спиши. Виділені слова поділи для переносу.

4. Прочитай текст.

Квіти говорять без слів. Мова їхня проста, коротка. Тішаться. Дякують. Промовляють ніжними пелюстками, усміхаються блідими відтінками. Вони посилають у дарунок солодкі, мрійливі пахощі своїх келихів. Квіти промовляють до душі людини і знаходять у ній щасливий гомінкий відгук.

- Спиши. Підкресли речення, у яких закінчену думку виражено одним словом.
- До підкреслених слів добери слова, близькі за значенням.
- Запиши звукову схему виділеного слова.

5. Прочитай. Чи зв'язані слова, що в дужках, з іншими словами в реченні?

(Настало) весна. Ніжно пригріває (теплий) сонечко. Зайчисько зустрічає весну новою (шубка). Взимку хутро було (біленька), а тепер (сіренька). Отак прибіжить у ліс, сяде на (галявина) — і всі думають, що то пеньок.

Валентина Невська [22]

- Зміни слова в дужках так, щоб утворились речення. Запиши.
- Усно добери заголовки до тексту.
- Побудуй схему другого речення.

6. Зі слів кожного рядка склади і запиши речення.
1. Дощ, іде, весняний, гаєм, над.
 2. Гуси, летять, над, білі, лугами.
 3. Лелеки, до, гнізд, стомлені, повертаються.
- Вимов звуки і назви букви у виділених словах. Зроби їх звуко-буквений аналіз.

7. Прочитай вірш.

Верболози зеленіють.
Потеплішали дощі.
Піднімається травиця.
На терновому куці
вже з'явилися перші квіти,
мов казково-зимні сни.
Шпак заводить знову пісню,
славлячи прихід весни.

Лідія Кур'яненко [23]

- Порахуй, скільки речень у вірші. Як називають ці речення?
 - Спиши вірш. Склади усно два-три речення про прихід весни.
8. Прочитай текст.

Серед священних дерев українців найпочесніше місце посідає дуб. Його шанують за міцність, красу, довговічність. «Міцний, як дуб», — кажуть про сильного чоловіка. Листя дуба вишивають на сорочках, ним оздоблюють писанки.

- Скільки речень у тексті? Як називають ці речення?
- Спиши перші два речення. Зроби звуко-буквений аналіз виділеного слова.

9. Прочитай вірш уголос.

Черевички

От недобрі черевички!
 Завжди лізуть до водички!
 Неслухняні вони дуже,
 Все шукають, де калюжі...
 Хлюп та хлюп — і вже брудні!
 Горе мамі... і мені.

Катерина Перелісна [3]

- Зверни увагу на розділові знаки в кінці речення. Прочитай їх з відповідною інтонацією.
- Спиши вірш.
- Підкресли слово, яке відповідає звуковій схемі: [-•|-•|=•=].

10. Прочитай текст. Подумай, як можна по-різному розташувати речення, щоб утворився інший текст.

Радіють люди приходу весни. Малюків з вулиці не забереш: треба і струмочки оббігати, і квіточок назбирати, і пташок привітати. Для кожної людини — це пора оновлення, пора натхненної праці в полі, на городі, в садку. Недарма кажуть, що весна рік годує.

- Запиши один з варіантів тексту.
- Назви прислів'я, ужите в тексті. Які прислів'я про весну ти ще знаєш?
- Зроби звуко-буквений аналіз виділеного слова.

Питальні речення

Запам'ятай!

- Речення, у якому про щось або про когось запитують, називають **питальним**.

Потренуйся!

1. Прочитай уголос спочатку запитання, а потім відповідь. Вимовляй з більшою силою голосу виділені слова.

Де живе заєць? Заєць живе в лісі. Кого боїться заєць? Заєць боїться вовків і лисиць. Що любить їсти заєць? Заєць охоче їсть травичку, кору та пагони молодих дерев.

- Спиши запитання і відповіді на них.
2. Прочитай вірш.

Лелека

Їжачок спитав Лелеку:

— Взимку де ти був?

— Далеко! За лісами, за горами і за синіми морями.

— А чому вернувся в ліс?

— Добру звістку вам приніс.

— І яка ж це новина?

— Повертається весна!

Валентина Гуріна [8]

- Скільки у вірші розповідних речень?
- Прочитай речення, у яких про щось запитується.
- Спиши вірш. Підкресли питальні речення.

3. Прочитай.

А ти знаєш, чим пахне весна? Весна пахне веселим дощиком, що танцює по калюжах разом з тобою. Веселими личками редисок-сестричок у тугому пучку. Жовто-зеленим медовим килимом кульбабок. Білою музикою конвалій у зелених долоньках листя. А ще чим?

Ольга Тимофєєва [3]

- Назви питальні речення. Спиши текст.
- Дай відповідь на питання і запиши її.

4. Прочитай прислів'я. Поясни їх зміст.

Без труда немає плода. Без вірного друга — велика туга. Діло майстра величає. Здоров'я — найдорожчий скарб.

- Постав запитання до виділених слів.

Зразок. *Без чого немає плода?*

- Запиши складені питальні речення і прочитай їх виразно.

5. Прочитай вірш. Який його настрій?

Я і ти

— Хто до столу хоче сісти?

— Я!

— Хто варення хоче з'їсти?

— Я!

— А хто посуд мити буде?

— Ну, вже ти підкажуй, Людо,

А то я та й я!

Грицько Бойко [3]

- Випиши лише питальні речення.

6. Прочитай текст. Що нового ти дізнався / дізналася?

А чи знаєш ти звідки береться рослинна олія? З якої рослини її отримують? Чому необхідно споживати **рослинні олії**? Це цікаво знати. Рослинну олію отримують з **насіння** або **плодів** олійних рослин. Олійні рослини — це соняшник, **кукурудза**, ріпак, льон, оливки (маслини), обліпіха. Наприклад, із соняшника виготовляють соняшникову олію, з кукурудзи — кукурудзяну, а з оливок — оливкову. Рослинні олії містять багато корисних для здоров'я людини речовин.

Із книги «Природознавство» [25]

- Спиши питальні речення.
- Поділи для переносу виділені слова.
- Зроби звуко-буквений аналіз підкресленого слова. Чи можна його переносити? Чому?

7. Прочитай. Поміркуй, який розділовий знак потрібно поставити в кінці кожного речення. Поясни чому.

Куди повзе мурашка
А як росте ромашка
Куди зникає сонце
Хто загляда в віконце

Варвара Гринько [31]

- Запиши. Прочитай з відповідною інтонацією.

Спонукальні речення

Запам'ятай!

- Речення, у якому висловлюється спонукання до дії (заохочення, порада, прохання, наказ, заклик), називають **спонукальним**.

Потренуйся!

1. Прочитай речення. Які спонукання висловлені в них? Скористайся довідкою.

Дорогі друзі, завітайте до весняного лісу. Ми-луйтеся первоцвітами, фотографуйте їх на згадку. Не зривайте первоцвіти, не витоптуйте! Вони даруватимуть вам красу кожен рік.

Слова для довідки: запрошення, порада, заклик.

- Як називають речення, у якому висловлено спонукання? Дай відповідь одним словом.
- Спиши речення, у якому звучить заклик.
- Як називають останнє речення?

2. Прочитай і спиши вірш.

Не тікай від нас, хмаринко!
Почекай ще хоч хвилинку!
Дощику, йди, не вщухай!
Добрий подаруй врожай!

Валентина Гуріна [8]

- Як називають такі речення? Підкресли в них звертання.
- Побудуй звукову схему виділеного слова.

3. Прочитай текст.

З багатьох джерел починаються ріки. Джерела живлять озера. Якщо джерело замулилося — розчистіть його. Зберіть сміття навколо нього. Це дозволить воді з джерела вільно витікати. Захистіть джерело: обкладіть його камінням. Облаштуйте поряд місце відпочинку. Біля джерела завжди приємно посидіти та помилуватися природою.

Із книги «Природознавство» [25]

- Спиши спонукальні речення. Запам'ятай поради для облаштування джерела.
- Поділи підкреслені слова для переносу.

4. Прочитай. З'єднай частини прислів'їв. Поясни їх.

На чужий коровай ♦ ♦ а свій розум май.

Не копай іншому ями, ♦ ♦ рота не роззявляй.

Людей питай, ♦ ♦ бо сам упадеш.

- Запиши. Які це речення?
- Побудуй звукові схеми виділених слів.

5. Прочитай. Розкажи про свої домашні обов'язки.

У вільний час допомагай мамі. Наведи лад у кімнаті, помий посуд, полий вазони, винеси сміття. Під час миття посуду не залишай кран постійно відкритим. Економ воду!

- Які це речення?
- Спиши текст.
- Відшукай і випиши слово, яке відповідає звуковій схемі: [- = • | = : • '].

6. Прочитай речення. Про кого йдеться в кожному з них?

Петрик прокинувся. Бабуся прочитала мені казку. Брат навчив мене кататись на роликах.

- Заміни розповідні речення на спонукальні.
Зразок. Брате, навчи мене, будь ласка, кататись на роликах.
- Запиши. Зверни увагу на слова ввічливості та розділові знаки.

7. Прочитай прислів'я.

Хто вчиться змолоду — не зазнає в старості голоду.

На дерево дивляться, як родить, а на чоловіка, як робить.

Хто хоче їсти калачі — не сидить на печі.

- Перебудуй розповідні речення в спонукальні і запиши їх.

Зразок. Хто не лінується рано вставати —
буде більше знати! → Не лілуйся рано встава-
ти — будеш більше знати!

8. Прочитай. Випиши спонукальні речення.

Зелений дубочку, чого похилився?

Молодий козаче, чого зажурився?

Ой не шуми, луже, зелений байраче.

Не плач, не журися, молодий козаче.

Народна пісня

Перевір себе

1. Познач рядок, у якому записано речення. У кінці речення постав потрібний розділовий знак.
 - А Як гарно у лісі навесні
 - Б Між дерев і кущів, біля пеньків
 - В З'явилися ніжні та чисті
2. Познач розповідне речення.
 - А Дерева вкриваються ніжною зеленню.
 - Б Чим вкриваються дерева?
 - В Дерева, вкрийтеся ніжною зеленню!
3. Познач питальне речення
 - А З вирію повернулися птахи.
 - Б Звідки повернулися птахи?
 - В Птахи, повертайтеся із вирію!
4. Познач спонукальне речення.
 - А Учні, отримайте в бібліотеці підручники.
 - Б Учні отримали в бібліотеці підручники.
 - В Де учні отримали підручники?
5. Познач рядок, у якому подані головні члени речення.

Повіває теплий вітерець.

 - А теплий вітерець;
 - Б повіває теплий;
 - В вітерець повіває.
6. Познач рядок, у якому речення відповідає схемі:
┌ _____ .
 - А Бувають зелені трави.
 - Б Галявини вкрились ніжними квітами.
 - В На полях працюють комбайни.

6. ТЕКСТ

Особливості тексту. Будова тексту

Запам'ятай!

- Зв'язані за змістом речення, розміщені в логічній послідовності, утворюють текст.
- До тексту можна дібрати заголовок.
- Текст складається із **зачину, основної частини, кінцівки**.
- Кожна частина тексту починається з абзацу.
- Текст, у якому описано когось чи щось, називають **описом**.
- Текст, у якому про когось чи про щось розповідається, називають **розповіддю**.

Потренуйся!

1. Прочитай і порівняй.

◆ У лісі стільки вранішнього сонця, аж очам лоскітно. Здається, що все тут густо прошите золотими нитками. А на воду глянеш — дзеркало та й годі!

Євген Шморгун

◆ Ялина і сосна ніколи не жовтіють. Папір виробляють з деревини ялини, сосни, тополі та інших дерев. Узимку ялина — перша красуня.

- Які речення зв'язані між собою за змістом, а які ні?
- Спиши речення, зв'язані між собою за змістом. Добери заголовок.

2. Прочитай.

Вдячний птах весело зацвірінькав.

Діти впустили його у квартиру.

Був холодний дощовий день.

Горобчик змок і шукав затишку.

Вони нагодували його крихтами хліба.

Ситий горобчик вилетів у квартиру.

- Запиши речення в такій послідовності, щоб утворився зв'язний текст. Добери заголовок.

3. Прочитай.

Їжачок — корисна тваринка. Він знищує дуже багато садових і городніх шкідників: комах, слимаків та інших тварин. Їжачок відомий своєю голчастою шубкою. У разі небезпеки він згортається в колючий клубочок — захищається від ворогів.

Із книги «Я пізнаю світ: тварини» [33]

- Подумай і скажи одним реченням, про що цей текст. Добери заголовок.
- Спиши перше й останнє речення.
- Зроби звуко-буквений аналіз виділеного слова.

4. Прочитай. Про що цей текст?

Верба росте вздовж доріг, понад ставками й річками, біля хат. Верба тісно пов'язана з водою. Там, де води мало, вона не росте. «Де срібліє вербиця, там здорова водиця», — каже прислів'я. Тому здав-

на вербу вважали символом родинного вогнища, здоров'я і життя.

- Вибери заголовок. Поясни свій вибір.

- ❖ Здорова водиця.

- ❖ Символ України.

- ❖ Де срібліє вербиця, там здорова водиця.

5. Прочитай текст. Знайди в ньому зачин, основну частину, кінцівку.

Голуб — один з перших птахів, приручених людиною.

Єгипетські мореплавці використовували голубів для зв'язку з батьківщиною. У греків ці птахи відігравали вагомую роль під час олімпійських ігор і для повідомлення про здобуту перемогу.

Своєю довірливістю й лагідністю голуб здобув у людей глибоку симпатію.

За Андрієм Комарницьким [33]

- Добери влучний заголовок.

- Спиши кінцівку.

- Виділене слово поділи для переносу.

6. Прочитай. Що нового ти дізнався / дізналася з тексту?

Серед овочів є чемпіони. Про це йдеться у Книзі світових рекордів.

Найбільший у світі помідор виростив у 2015 році американець Ден Маккой. Його томат мав ма-

су майже чотири кілограми! А англієць Пітер Глейзбрук виростив на своєму городі кабачок, маса якого сягала 52 кілограми. Лише наполегливою працею можна досягти таких результатів.

- Визнач частини тексту. Добери влучний заголовок.
- Спиши основну частину та кінцівку.
- Постав кілька запитань за змістом цього тексту.

7. Прочитай тексти і скажи, що в них спільного і що відмінного.

◆ Сосну в лісі відразу видно. Дерево вінчає світла, прозора крона. Молоді зелені пагонки, як свічечки, стремлять. Сонце освітлює прямий високий стовбур. Угорі він мідно-червоний, як начищений самовар блищить на сонці. Унизу кора коричнева і дуже товста. Дерево стоїть вільно, тіні мало.

◆ У сосновому лісі багато ягід. Восени все червоне від брусниць. А скільки грибів: білих, рижиків, сироїжок. Трави в сосняках мало, зате ягодам і грибам тут привілля. У сосновому лісі мешкає багато тварин і птахів.

- Який з цих текстів розповідь, а який — опис? Доведи свою думку.
- Спиши текст-розповідь.
- Поділи виділені слова рисками для переносу. Запиши їх звукові схеми.

8. Прочитай текст.

Куди сонечко поспішає? Що шукає? Ось побігло воно до трав'яного листка і нічого не знайшло. Тоді розправило широко крила і полетіло над трав'яним «лісом». Два крила в сонечка випуклі, міцні, червоні з чорними цятками, а під ними — ніжні прозорі крильця. Опустилось сонечко на інший листок, склало всі свої крила і знову перетворилося на червоного жучка з чорними цятками.

- Усно добери заголовок.
- Постав кілька запитань за змістом тексту.
- Впиши опис сонечка.

9. Прочитай текст. Про що з нього дізнався / дізналася?

Ох і темний ялинковий ліс! Сонячні промені ледь пробивають густу (хвоя). У похмурому (ялиновий) лісі ростуть тільки мох і подекуди трави з білими (квіти). У (густий) ялиннику завжди багато тварин. Їм тут добре ховатись від (вороги). І птахи люблять ялиновий ліс. Їх приваблюють (смачна) шишки.

- Спиши, розкриваючи дужки.
- Це текст-опис чи текст-розповідь? Доведи.
- Визнач головні слова в останньому реченні.
- Вимов звуки, які позначає буква ю у словах хвоєю і люблять. Назви всі звуки і букви в цих словах.
- Спробуй скласти текст-розповідь про листяний ліс.

10. Прочитай. Знайди зачин, основну частину, кінцівку. Розмісти частини тексту в логічній послідовності.

Метелики намокли і полізли під листочок обсухати. Були собі три метелики: білий, червоний і жовтий. Цілий день друзі весело перелітали з квітки на квітку, бавилися в сонячному світлі, ласували смачним пилком. Вони так загралися, що й не помітили, як сонечко сховалося і почав накрапати дощ...

- Який це текст? Спиши основну частину.
- Які слова в тексті замінюють слово *метелики*?

11. Прочитай.

— Ага! Я вже тут! Я переміг, я переміг! — затріпотів шипшиновими гілками Вітрик назустріч захеканому Івасикові.

— Нехай буде так... — погодився хлопчина, — а тепер давай назад, до села.

— Назад? Навіщо назад? Краще до лісу! Я до села сьогодні не можу. Колись іншим разом.

— Чому ж? Ти так вихвалявся, що переміг...

Вітрик покружляв над полем, поворушив травицю і стомлено приліг під шипшиною. До села Івасик біг сам.

- Склади і запиши початок казки. Подумай, як можна назвати цю казку.

12. Прочитай текст. Яке слово повторюється в реченнях?

Олень гордо несе свої крислаті роги, полискуючи шерстю. А форми оленя й кожен порух сповнені величної грації. Олень по праву володарює над порослими папоротниками, дібровами й вересовими схилами.

Із книги «Вивчаємо словникові слова легко»[4]

Довідка: він, його, красень, тварина.

- Заміни повторювальний іменник словами з довідки.
- Запиши вдосконалений текст
- Визнач, який це текст — розповідь чи опис.

13. Прочитай текст про кролика.

Кролик — невеличка тварина з довгими вухами і коротким хвостом. Забарвлення шерсті у кролика буває різноманітне: сіре, коричневе, чорне, сизувате, сріблясте, золотисте або біле. Кролики з білим хутром мають червоний колір очей. У кроликів рожевий носик і гострі зубки, якими кролик поїдає частини рослин, капуста та інші овочі.

Із книги «Я пізнаю світ: тварини»[33]

- Розкажи, де ти бачив / бачила кроликів. Що ти знаєш про них?
- Зазнач, який недолік є в тексті. виправ його. Запиши відредагований текст.

14. Прочитай текст. Добери заголовок.

З першим потеплінням первоцвіти стрімко викидають свої квітоносні пагони. Ці рослини першими зустрічають весну і тішать нас своєю красою. Якщо ми зриваємо первоцвіт, він не може утворити насіння. Наступного року не знайдемо цю рослину там, де зірвали. Так, з кожним роком первоцвітів стає все менше!

- Що потрібно робити, щоб зберегти первоцвіти?
- Усно склади коротке висловлення про дбайливе ставлення до первоцвітів.
- Користуючись словами з довідки, склади і запиши правила поведінки у світі природи.

***Довідка:** не зривайте, не витоптуйте, не купуйте, фотографуйте, змальовуйте, на згадку, милуйтеся.*

15. Прочитай текст.

У мелодію весняного лісу вплітається ще один звук. Ніби хтось торкає струну віолончелі, і вона озивається приємним оксамитовим звуком. Це джміль прилетів по нектар. Вилискує на ньому пухнаста чорна шуба з двома жовтими поперечними смугами. Задні лапки вкриті пилком. Мабуть, джміль відвідав квіти верби козячої.

Степан Мацюцький [30]

- Знайди речення, які описують джмеля.

- Дай відповіді на запитання, користуючись текстом.
- Яка шубка на джмелику?
- Чим вкриті задні лапки?
- З яким музичним інструментом порівнює автор звуки джмеля?

16. Прочитай текст.

Бібліотека — одне з найбільших надбань цивілізації. Сьогодні бібліотека — це загальнодоступний інформаційний центр, інтернет-центр, науковий заклад. Вона не лише сховище книг, а й своєрідний електронний архів, місце, де можна отримати доступ до інформації як на традиційних носіях, так і в електронному вигляді.

Тепер є електронні й віртуальні бібліотеки.

- Розкажи, чи відвідуєш ти бібліотеки.
- Які книги читаєш? Чи слухаєш аудіокниги?
- Склади і запиши висловлювання про важливість відвідування бібліотеки.

17. Прочитай тексти і порівняй їх.

◆ Іде лісовою стежкою рудохвоста лисиця — причепурилася, хвіст пишний розчесала, дорогу пухнасту помаранчеву шубу одягнула, на вушка сережки начепила. Хитра пишногохвоста Рудуля підійшла до берега та й за голову взялася:

— Ой лишенько! Місток вода забрала! Як же тепер на протилежний берег дістатися? Мене саме куниця в гості запросила, спізнитися ніяк не можна.

За Наталкою Книшовою [33]

◆ Лисиця — хижа тварина. Вона має подовжене тіло, але з короткими кінцівками. Мордочка у лисиці гостра, очі, ніби намистинки, світяться хитрим вогнем. Лисичка має красиве руде хутро, білий животик і пухнастий хвостик. На лапках хутро чорне і схоже на «чорні чобітки». Вона має відмінно розвинений слух і нюх.

- Який з текстів опис, а який — розповідь?

Виконай завдання на вибір:

- Спиши перше речення тексту-розповіді. Склади і запиши продовження історії (3–4 речення).
- Склади і запиши питальні речення до тексту-опису. Усно дай відповіді на них.

18. Прочитай тексти.

◆ Хто з вас не спостерігав, як літають веселі швидкокрилі ластівки! Певне, всі добре знають, що є ластівки міські та ластівки сільські. Життя ластівок тісно пов'язане з людиною. Міські білогруді ластівки ліплять свої затишні гніздечка під карнизами кам'яниць та дерев'яних будинків, а сільські гніздяться під стріхами повіток чи хат.

◆ Ластівка — невелика перелітна пташка. У неї блискуче чорно-синє пір'я, а черевце біле. Голівка в ластівки темна, з маленьким гострим дзьобом. Очі чорні, блискучі. Вона має незвичний довгий роздвоєний хвіст з глибоким вирізом, тонкі крила. У польоті ластівка нагадує маленький літак.

Із книги «Я пізнаю світ: тварини» [33]

- Що ти знаєш про життя ластівок?
- Визнач тип текстів. Спиши один із текстів (на вибір), добери заголовок.

19. Прочитай текст.

Гудуть від бджіл велетенські липи. А лісові галлявини пахнуть так, ніби варять на них суничне варення!

Літо — безтурботний час: відпочивай, грайся, насолоджуйся! Хочеш — до річки порибалити, хочеш — до лісу по ягоди чи в туристичний похід із друзями. Відпочивай!

За Миколою Сладковим [10]

- Розкажи, чим ти любилаєш займатись улітку. Склади і запиши стисле висловлювання.

20. Прочитай текст. Добери заголовок.

Дятлик-стукотійко відчув прихід весни. Він дзьобом, як буравчиком, просвердлює дірочку в стовбурі і з насолодою смакує березовим соком. Вип'є. Перепочине. Знову вип'є. Потім перелетить на суху сосну. Знайде смоляний сучок і б'є дзьобом об ту дзвінку деревину, і линуть лісом химерні звуки.

Дятлик співати не вміє, зате дзьобом вибиває красиво, майстерно, талановито, як справжній артист-барабанщик.

Анатолій Камінчук [33]

- Усно перекажи текст.

Виконай завдання на вибір:

- Спиши перший абзац. Підкресли в тексті дії, які виконує дятел.
- Спиши другий абзац. Склади і запиши 2–3 речення про дятла, які доповнять даний текст.

Перевір себе

1. Познач групу речень, які є текстом.

А Прийшла весна. Ласкаве сонечко зігріває землю своїм теплом. Усе довкола вкривається ніжною зеленню. Повертаються з вирію пташки. Вони на різні голоси прославляють весну.

Б Прийшла весна. Десь у височині летять зграї журавлів. Вони відлітають у вирій. Багато роботи в садах. У повітрі кружляють сніжинки.

В Прийшла весна. Котик п'є молочко з миски. У годівниці повно насіння. Ідуть сильні дощі. Небо вкривають сірі хмари.

2. Познач кінцівку до тексту:

Калина

Не було в народній медицині корисніших ліків від застуди, ніж калиновий сік. Свіжі ягоди з медом та водою вживали при кашлі. Соком калини очищали обличчя, щоб рум'янилось.

А Калина — це користь і здоров'я.

Б Кращих ліків годі й шукати!

В Калина — символ України.

3. Зачином тексту може бути речення:

А Навесні Андрійко забув у лісі картуз.

Б Він покришив на траву хліб і завмер.

В Над ним літали пташки.

4. Прочитай текст. Познач найдоречніший заголовок.

Іринка прийшла зі школи і вирішила допомогти матері. Вона винесла сміття, вимила посуд, полила квіти. О п'ятій годині прийшла з роботи мама. Вона похвалила доньку.

- А Після уроків.
- Б Помічниця.
- В Рідна домівка.

5. Мета тексту-розповіді:

- А розповісти про щось або про когось;
- Б описати предмет;
- В запитати про щось.

6. Які словосполучення можна використати, щоб скласти текст-опис?

А Руденька шубка; пухнастий хвостик; очі, як намистинки; маленькі лапки; гострі кігтики.

Б У дуплі дерева; білка-трудівниця; горіхи та шишки; смачні грибочки; запаси на зиму; не боїться холодів.

В Прогулянка в парку; рудохвоста білочка; з дерева на дерево; залишили на пеньочку; ласощі для білочки.

7. Прочитай. Поділи текст на речення і запиши.

У лісі швидко насувається вечір темні тіні лягають попід деревами старі сосни стоять непорушно надвечірнє сонце ховаються за деревами.

Список використаної літератури

1. Білий І. Сходинки : буквар-читанка для 1 класу. — Київ. : А.С.К., 2005. 304 с.
2. Буханченко Р. Золота криничка. Книга для позакласного читання 1–4 класи. Донецьк : ТОВ «ВКФ «БАО», 2004. 416 с.
3. Веселі віршики : вірші, загадки, скоромовки / Упоряд. І. Січовик. Харків. : ТОВ «Сінтекс», 2006. 64 с.
4. Вивчаємо словникові слова легко / Уклад. Н. Кравцова. Харків. : Вид. група «Основа», 2012. 352 с.
5. Виручалочка : довідник-порадник для учнів початкових класів. Київ. : Видавничий центр «Просвіта», 2004. 304 с.
6. Вознюк Л. Чарівні літери : вірші. Тернопіль : Підручники і посібники, 2005. 32 с.
7. Волкова А. Якщо уважно придивитись довкола. Осінь : пізнавальні оповідання для молодшого шкільного віку. Київ. : «Веселка», 1988. 18 с.
8. Гуріна В. Кольоровий рік : вірші. Харків. : Белкар-книга, 2009. 48 с.
9. Дванадцять місяців : настільна книга-календар. Київ. : Веселка, 1999. 160 с.
10. Джерельце : вірші, казки, оповідання / Хрестоматія для позакласного читання. Харків : Торнадо, 2003. 288 с.
11. Для малят про звірят : вірші / Упоряд. Г. М. Кирпа. Харків. : Белкар-книга, 2007. 48 с.
12. Енциклопедія для ерудитів. 1000 запитань і відповідей./ С. Фріц, Е. Швальм, Б. Кун, Ф. Канбай. Харків : Книжковий клуб «Клуб Сімейного дозвілля», 2013. 256 с.

13. Енциклопедія для чомусика : книга друга / уклад. В. Г. Біляєв, О. І. Кириленко. Харків. : Белкар-книга, 2012. 128 с.
14. Енциклопедія для чомучок / уклад. В. В. Гуріна. Харків. : Белкар-книга, 2015. 128 с.
15. Живиця : навчальний посібник з народознавства для 2 кл. / Н. С. Івасьо, О. Д. Жовнір, О. М. Коструба. Київ. : Арка, 2000. 136 с.
16. Журнал «Колобок». № 10, 2016.
17. Журнал «Колобок». № 5, 2015.
18. Коломієць Т. Де ховає сонце роси : вірші. Харків. : ВД «Школа», 2006. 80 с.
19. Кораблі : дитяча енциклопедія / Автор-упоряд. Д. І. Кальников. К. : Школа, 2003. 512 с.
20. Красоткіна Н. Ми діти твої, Україно. Київ. : Початкова школа, 2001. 160 с.
21. Лужицька Л. Дидактичні вірші на уроках рідної мови в початкових класах. Тернопіль : «Астон», 2001. 55 с.
22. Падав сніг. Вірші, казки, оповідання. Хрестоматія для позакласного читання. Харків : «Торнадо», 2003. 320 с.
23. Пори року : вірші, оповідання, загадки, приказки та прислів'я: для дітей дошкіл. та молодшого шкіль. віку / Упоряд. В. М. Верховень. Харків : Сінтекс, 2007. 64 с.
24. Пори року. Книга для читання / Упоряд. О. Данилко. Тернопіль : Підручники і посібники, 2009. 132 с.
25. Природознавство : практичний посібник учня початкової школи / уклад. Т. О. Сало, О. В. Сало. Чернігів: Країна мрій, 2013. 192 с.
26. Прищепа К. С., Колесниченко В. І. Буквар. К. : Генеза, 2009. 175 с.

27. Сухомлинський В. Квітка сонця : Притчі, казки, оповідання. Х. : ВД «Школа», 2013. 240 с.
28. Тимофеева О. Незвичайний календар для молодшого шкільного віку. Тернопіль : «Мандрівець», 2006. 28 с.
29. Філенко О. Золотий ключик : хрестоматія для позакласного читання. 1–4 класи. Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2004. 448 с.
30. Чарівний світ природи : Тематична хрестоматія для учнів 1–4 класів / Упоряд. В. А. Мірошніченко. Х. : Ранок. НТ, 2011. 288 с.
31. Я все люблю в своїм краю : оповідання, казки, вірші. Х. : Белкар-книга, 2011. 64 с.
32. Я пізнаю світ : Рослини : дитяча енциклопедія. К. : Школа, 2002. 480 с.
33. Я пізнаю світ : Тварини : дитяча енциклопедія. К. : Школа, 2000. 510 с.
34. Яковенко Л. Українська абетка. Харків : Чайка, 2012. 64 с.
35. <http://www.poetryclub.com.ua/>

Зміст

1. ЗВУКИ І БУКВИ.....	5
Звуко-буквений склад слова.....	5
Голосні та приголосні звуки.....	10
Склад. Перенос слів з рядка в рядок по складах.....	16
Наголос. Наголошені й ненаголошені звуки і склади.....	23
Приголосні звуки. Позначення їх буквами.....	28
Подовжені м'які приголосні звуки.....	46
Дзвінки і глухі приголосні звуки.....	51
Апостроф.....	56
2. СЛОВО. ЛЕКСИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ СЛОВА.....	62
Тематичні групи слів.....	64
Слова, близькі за значенням і слова, протилежні за значенням.....	67
Багатозначні слова. Пряме і переносне значення слів.....	73
3. ЧАСТИНИ МОВИ.....	79
Слова, які називають предмети (іменники).....	81
Велика буква в іменах, по батькові та прізвищах.....	88
Велика буква в кличках тварин.....	90
Велика буква в назвах міст, сіл, річок.....	92
Велика буква в назвах вулиць, площ і майданів.....	94
Слова, які називають ознаки предметів (прикметники)....	97
Слова, які називають дії предметів (дієслова).....	105
Числівник.....	116
4. СЛУЖБОВІ СЛОВА.....	123
5. РЕЧЕННЯ.....	128
Розповідні речення.....	128
Питальні речення.....	133
Спонукальні речення.....	136
6. ТЕКСТ.....	141
Особливості тексту. Будова тексту.....	141

Навчальне видання

Данилко Ольга Юрївна

ТРЕНАЖЕР

Дидактичні матеріали з української мови 2 клас

Редагування і верстання: *Оксана Гудь, Людмила Грибчук*

Літературне редагування: *Людмила Олійник*

Дизайн обкладинки: *Олена Демчак*

Формат 60x84/16. 6,52 ум. др. арк., 3,95 обл.-вид. арк. Тираж 2000. Замовлення №20-1090.
Редакція газети «Підручники і посібники».
46000, м. Тернопіль, вул. Поліська, 6а. Тел.: (0352) 43-15-15; 43-10-21.
Збут: zbut@pp-books.com.ua Редакція: red@pp-books.com.ua Виробництво: print@pp-books.com.ua
www.pp-books.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 5143 від 05.07.2016 р.
Книга-поштою: а/с 376, Тернопіль, 46011.
Тел.: (0352) 42-43-76; 097-503-53-76
post@pp-books.com.ua

**Видавництво «Підручники і посібники»
пропонує літературу для 2 класу
за програмами НУШ до чинних підручників**

◆ **Українська мова
та читання**

Робочі зошити
Зошити з розвитку мовлення
Книжки для додаткового
читання
Тестові роботи
Індивідуальні роботи
Діагностичні роботи

◆ **Математика**

Робочі зошити
Збірник завдань
Тестові роботи
Індивідуальні роботи
Діагностичні роботи

◆ **Я досліджую світ**

Робочі зошити
Індивідуальні роботи
Діагностичні роботи

◆ **Англійська мова**

Робочі зошити
Індивідуальні роботи
Діагностичні роботи
Книга для читання
Тематичні картки

**Підпишіться на розсилку
та отримуйте БЕЗКОШТОВНО щотижня
матеріали нових тематичних тижнів!**
www.nus.pp-books.com.ua/praktichni-materiali

◆ **Дизайн і технології**

Альбоми-посібники:
«Майстер Саморобко»
«Умійко»
«Маленький трудівничок»

◆ **Мистецтво**

Альбоми-посібники:
«Маленький художник»
«Чарівний пензлик»
«Барвограй»

Замовляйте книги на сайті:
www.pp-books.com.ua

КНИГА ПОШТОЮ

46011, Тернопіль 11, а/с 376
097-50-35-376, 096-94-80-927
E-mail: pip.bookpost@gmail.com

ISBN 978-966-07-3765-5

46000, м. Тернопіль, вул. Поліська, 6А. Тел.: (0352) 43-15-15; 43-10-21
Збут: pip.ternopil@ukr.net Редакція: editoria@i.ua